

הַדָּרְכָה

יְיָ אֱלֹהֵינוּ סֵדֵר מִשְׁקָלָם

לְהַזְדַּרֵּם וּלְעוֹדְכֵי הַסֵּדֵר

מִהַזְדַּרְסֵךְ סֵדֵר "פְּנִיקְסוֹ שֶׁל מַחְנֵךְ"

בְּחֶסֶד ה' עָלַי
מֵאֵת

יְנוּן בֵּא"ר אֲבִנֵךְ כְּהֵן
מִח"ס פְּנִיקְסוֹ שֶׁל מַחְנֵךְ

עֵרֵב חֵג הַחֲדוֹת תִּשְׁפ"ו

אֶסְדִּירָה שְׂאֵלֹת

ליל הסדר מושלם

שיעורי מצוה – למצוות "ליל הסדר"

לחזור"א (לחומרא)	לגר"ח נאה	המשקל לפי נפח	
33 גרם	27 גרם (לפי נפח: 15 גרם)	כזית מצוה	קשות - מכונה
33 גרם	27 גרם (לפי נפח: 16 גרם)	כזית מצוה	קשות - יד
40 גרם	28 גרם (לחולה 18 גרם)	כזית מצוה	דכות
	פחות מ: 16 גרם	כרפס	פחות מכזית
--	27 גרם (לשקול לפני השטיפה, או כשהם בלי המים)	כזית מודוד	חצי ביצה
---	מצוה קשה מכונה: 27 גרם מצוה קשה עבודת יד: 27 גרם מצוה רכה (ספרדי): 28 גרם והמודוד בכורך: 30 גרם	כורך	שליש ביצה זמן האכילה 3 דקות!!
150 סמ"ק	86.4 סמ"ק ויש מקלין: 81 סמ"ק	שיעור רביעית	

זמן אכילת השיעורים לכתחילה 4 וחצי דקות.
ולחולה וזקן (עדיף שיפורר את המצה) עד 7 וחצי דקות!

לחובבי הפיוט, לקט מנצילות לציאון "קדש ורחץ"

המקאם:	המנגינה הידועה	נחונד	ביאת	חיג'א'ז	צבא	חוסני	ראסת	כורך	עגם	נאזה	שיגא	חסירי:
	ישב דוהו ייזלו מים	תנו כבוד	שמה בני	שמה נפשי	אתה אהובי	אל מסתתר	נעימה לו	ושיר אערוך	כולם אליך	יה זוהר	בבית נאזה	כה אבסוף
השיר:		לדוד שיר	אם חכם	אל גליל	אודה לאל	אשא ליכני	רפא צירי	שלום לבן	מה נאוו	עורי נצורה		שעריך הם דופקים

כל הזכויות שמורות
למחבר יגון כהן וב"ב הי"ו

052-7161-142

אשמח מאוד לקבל הארות והערות
לקבלת החוברת בדוא"ל, שלח בקשה ל:

A0527161142@GMAIL.COM

ל'זכר עולם יהיה צדיק'

הלימוד בחוברת זו מוקדשת
לעילוי נשמת רב אחאי ורב חביבא
שקדן בתורה, מזכה הרבים
מאיר פנים לכל אדם, אוהב חסד בכל לבו
אהובם ומקודבם של גדולי ישראל
הזדכך ביסורים קשים וקיבלם באהבה

ר' יהודה כהן זצ"ל

ב"ד אבגר ושדה שיבלחט"א

נלב"ע בהיותו בן ל"ב שנים
בליל גר שלישי של חנוכה
ז"ך בכסלו תשפ"ו

ת.נ.צ.ב.ה

ליל הסדר מושלם

מפתחות ליל הסדר מושלם

ה דברים אחדים: _____

ז פרק א': הדרכה לעורכי הסדר ולהורים: _____

באמת ההסס | בגזל קדושת הלילה | הסס ללאוד ההלכות | קוד השנין וכוולת הלז
אם החכנית לא כרקשתך

י פרק ב': הדרכה להכנות חשובות לליל הסדר: _____

הילד זוכה דברים אמאטימ | שנס וטכילה בז"ס | הכלס השולחן ארוחז | קביעות מקומות והגדות
חלית צוריק | עיצוב השולחן | פרסימ וזיכויים | אמאטימ איוחדימ

יג פרק ג': הדרכה לפתיחת ליל הסדר: _____

פתיחה | הכסת הטוב | תורנימ | אין מקום לערות והפלויות | קריאת ההגדה כיצד?
להכניס במאלק ליל הסדר ברעין ושמה | גיוון והחמדשות | דרשן צעיר
עצות לילדי קש וריכוז | עצות להיות בשמה בחג

יח פרק ד': "והגדת לבנך": _____

חלק א': איר נמחיש את סיפור יציאת מצרים | חלק ב': עצות לילדי ישראל היקרים, איר נכין נכון
ונאמר חידושים בליל הסדר. | חלק ג': מדרשי חז"ל בסיפור עשר המכות
חלק ג': שביבי אור – נקודות מהותיות שחשוב להחדיר לבננו בליל הסדר | חלק ד': רעיונות להמחשת עשר המכות
הקדמס | עבודת ליל הסדר – אהרש | איהיה אוחסי | אהלס לזמית | אספר דקמס | איר אספר |
אס אספר | עשיל אס אספר | כיצד אספרימ? | הגה ליל הסדר | טבלת זלס אפי סדר גילאי הילדימ

לג פרק ה': 'אתגרים' – י' חידונים לשולחן ליל הסדר: _____

מ פרק ו': מצות צריכות כונה – מגין מצוות עשה בליל הסדר: _____

מא פרק ז': הנהגות לערב פסח ולליל הסדר: _____

מג פרק ז': הכנות לחג – תזכורות לערב ליל הסדר, ולערך"פ שחל בשבת: _____

ליל הסדר מושלם

דברים אחדים

הצלחת ליל הסדר תלויה בהנהגת אב המשפחה

היה אדם שגידל לפרנסתו שתי תרנגולות מטילות. אוסף היה את הביצים שהטילו, ומוכרן בשוק. יום אחד, חשב לעצמו, "אולי אפשר למנף את התרנגולות הללו לאפיק פרנסה נוסף!" לאחר מחשבה, הוא החליט לפתוח קרקס 'ריקודי תרנגולות נייד'. יצא לשוק תלה שלט גדול, עליו כתוב: "מופע נדיד - ריקוד התרנגולים". הכרטיסים נמכרו במהירות, והמופע החל. הכפרי העמיד סיד הפוך על הרצפה, הדליק מוזיקת רקע, והתרנגולות... התחילו לרקוד. הוא החליף את השיר למנגינת 'הודה'. והתרנגולות... רוקדות אודה. העביר לניגוני מירון, והן החלו רוקדות קדצ'קה. ולסיום, הוא הפעיל מחרוזת שירי רגש, והתרנגולות נעו קדימה ואחורה בדבקות. חלפו כמה שנים, וידידנו הזדקן, והחליט למכור את המופע. פרסם מודעה בעיתון, פנה אליו מתעניין ושאל לרווחים והעלויות, ולבסוף רכש את המופע בסכום נאה. אותו צעיר החליט לשדרג את המופע, הוסיף למופע גב במה מעוצב, החליף את הרמקולים לבוקסות JBL מתקדמות, ועדכן את רצועות המוזיקה. יצא לשוק העיר והתחיל למכור כרטיסים למופע: "ריקוד התרנגולות המשופר". מכר כמות נאה של כרטיסים, וספר בהנאה את השטרות.

בהגיע היום המיועד, הרוכשים התיישבו במקומותיהם, דלתות האודיטוריום נסגרו, ולצלילי מוזיקה קלאסית - המופע החל. הניח סיד הפוך, עליהם העמיד את התרנגולות, והפעיל את המוזיקה. אך התרנגולות לא רוקדות, בקושי זזות. ניסה להחליף שיר, ניסה להחליף רמקולים, והתרנגולות רדומות. נכנס אל מאחורי הקלעים, והרים טלפון בהול למוכר. מה מכרת לי?! המופע מקולקל! התרנגולות לא עובדות! אני שם להן מוזיקה, והן לא זזות! שאל אותו הזקן: בוא ננסה להבין איפה הבעיה. האם נתת להן לאכול בכוקר? "כן!" נתת להן לשתות? "כן". שמת סיד הפוך? "כן". "הן עומדות עליו?" "כן". "מוזיקה הדלקת?" "כן". "את הנר מתחת הסיד הדלקת?" "נר?" "צריך להדליק את הנר?" צחק הזקן, ואמר לו: "אם לא תדליק נר תחת הסיד, הן לא ירקדו".

דע לך שלכל מופע שאתה רואה כאן בעולם, יש נר דולק שמפעיל אותו. בבית שלך, כמופע הפרטי שאתה מפיק, אתה הנר! אתה זה שצריך לדאוג שהכול יתקתק, אתה העמוד שכולם נשענים עליו. אתה הצינור לכל השפע והכוח שכולם מקבלים משמיים. כשאתה שמח - כולם שמחים. וכשאתה עצוב... זה נכון תמיד, באופן כללי, ובפרט עכשיו, לקראת ליל הסדר. ולא משנה אם אתה עושה אותו בבית, או אצל ההורים, יש לך אחריות על סיפור יציאת מצרים ועל השראת אוירה טובה ומרוממת בעריכת סדר ליל הסדר. ובלי הכנה לא נשלים את הציפיות...

מעשה אבות סימן לבנים - השליבות דברי המוסר של האב בסדר ליל הסדר

ביום סוער נשבה הרוח בעוצמה, החלון נפרץ והשמש התנפצה. אבי המשפחה פירק את החלון ופנה לעבר הזגג. לטיול נלווה אליו בנו הקטן.

הזגג שלף משטח זכוכית, נטל לידו ידית קטנה שבעזרתה סרטט את המידות הנדרשות על הזכוכית.

ליל הסדר מושלם

מה זה? שאל הילד. זהו סכין יהלום. בעזרתו אני חותך את הזכוכית. אבל מלבד שרטיה קלה לא נחתך כלום? תמה הילד.

מיד תראה, השיב לו הזוג. נטל פטיש עץ והקיש קלות על הזוגנית, סמוך לסימן המסומן, וראה איזה פלא: הזכוכית נחתכה בהקשה קלה זו, בדיוק לפי הסימן. רואה אתה, שרטיה זו, היא עיקר המלאכה.

"מעשה אבות סימן לבנים"! האב בדברי תורתו ובהנהגתו עושה את השריטה בלב הילד, מתווה לו את הדרך. ולאחר זמן ימצא הילד את עצמו נוהג ומעצב עצמו בדיוק לפי ה'סימן'. יש לדעת כיצד להציב את ה'סימן'. לבחור סיפורים ומעשיות על גדולי ישראל שמהם יוכל הבן ללמוד לקח לפי דרגתו ושיוכל לשאוף להגיע לדרגה זו. נכון לעורך שיח עם הילדים לאחר הסיפור, מה ניתן ללמוד מהסיפור, או מדברי חז"ל? מה הייתם עושים במקומו?

אם נרגיל לחשיבה מנתחת, יהפוך ההרגל לקניין. כמו"כ כדאי להחריד השקפה יהודית וערכי אמת כגון: מהי תכלית הבריאה ומה תפקידנו בעולם. מהו עשה לך רב. היחס הנכון לחומר, לממון, סדרי עדיפויות נכונים. מה בין צורך למותרות. השקפה אמיתית בנושאי היום יום והעומדים על השעה. מידות: זריזות ועצלות. שמחה ועצב. אמת ושקר. אהבה ויראה. אמונה וביטחון.

"מעשה אבות – סימן לבנים – הציבו נכון את ה'סימן'!

בכל הדורות גדולי ישראל ירדו בליל הסדר ממדרגתם הרוחנית הגבוהה לרמת ילדיהם וצאצאיהם לספר סיפור יציאת מצרים, עם תיאורים והמחשבות, על אף שלמבוגרים נראה שאין הדבר לפי כבודם! לימדונו רבותינו בזאת, שבכדי להגיע לחיוב של "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", ומצות 'והגדת לבנך', חשוב מאוד כוח הדמיון והציור כדי לחוות את הדברים בחוש ממש, כי בכל שנה שוב "חייב אדם לראות וכו'". וכבר אמרו חז"ל: אפילו כולנו חכמים, כולנו נכונים, מצוה עלינו לספר סיפור יציאת מצרים. "זוהי ציווי התורה" והגדת לבנך ... בחוברת זו נמצא כלים ודרכים שונים כיצד לקיים מצוה זו בהידור, בכחינת סוד מדע, ועשה טוב. תפילתנו לפני מלך גואל ישראל, יה"ר שתהיה חוברת זו לתועלת מרובה, ולאקמת שכינתא מעפרא. אשמח מאוד לקבל הארות ותובנות לשנים הבאות.

ברכה רבה לבני היקרים, בני האברך החשוב, שקדן וחשקן בתורה ר' ישראל מאיר שליט"א, שפינה מזמנו היקר לעבוד הגהה על הנכתב בחוברת, והאיר את עיני בחכמתו ובתבונתו. ולבני הכה"ח ר' אבנר יהודה נר"ו, שהביא לפני מקורות לדברי חז"ל, ועצות יקרות לעיצוב החוברת. יה"ר שיזכו להמשיך להתעלות במעלות התורה והיראה, ויהיה שמם כשם הגדולים אשר בארץ לגאון ולפארת, אמן.

בס"ד במשך השנים שמעתי ממשפחות רבות שחוברת זו האירה את עיניהם בנקודות רבות למהלך סדר ליל הסדר, "אינו דומה היה הסדר בשנים קודמות" ... ב"ה. ובזכות חכמת ליבם תבונתם והערותיהם של ידידי היקרים יוצאת החוברת בתוספת מרובה. יה"ר שיהיו הדברים לתועלת ולזיכוי הרבים, ונזכה לראות את כל בנינו ויוצ"ח גדולי תורה ויראה. ועוד השנה נזכה לאכול מן הזכחים ומן הפסחים בכנין בית הבחירה, אמן.

זכרת חן עם אלמא

יוני כ"ט

1

ליל הסדר מושלם

פרק א': הדרכה להורים ולעורכי הסדר לפני ליל הסדר

במעלת ההכנה לליל הסדר

ליל הסדר הוא לילה של חינוך, לילה של אבא ובן, זמן של סיפור העובר מדור לדור. לילה גדול וקדוש כל כך, מצריך הכנה התבוננות ותשומת לב, שנדע לנצל את הזדמנויות הפז הגלומות בו.

ראשית כל, אנו צריכים לדעת שליל הסדר הוא לילה היוצר סדר לכל השנה! הרה"ק ה"אמרי חיים" מויזניץ זצ"ל שמע יהודי ששואל את חבירו: מה נשמע? וחברו השיב לו "הכל בסדר"! פנה האמרי חיים לסובביו ואמר: שמעתם מה הוא ענה?! הכל תלוי "בליל הסדר...". ומרן החתם סופר היה מסביר לילדים שהיו בצל קורתו בליל הסדר, לפי רמת ההשכלה שלהם, את כל הניסים שהיו ביציאת מצרים. וכך מסופר על מרנא הח"ח הקדוש שהיה מתפעל מכל המכות.

ובן היה נוהג מרן רשכבה"ג רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל עם כל עוצם גדלותו בתורה, היה מספר לנכדיו את סיפור יציאת מצרים בשפה פשוטה וברורה, מדגים את המכות, ועושה קולות שונות של בכי וצחוק ועוד, וכן בשיעורו הגדול בתבל, היה מדגים זאת לציבור שומעיו, כדי שידעו איך לספר סיפור יציאת מצרים.

בלילה זו אנו מקימים שיא של מצות עשה, ומצוות דרבנן! [עין לקמן פרק ו'] אם נתבונן מעט בעובדה זו, נגלה כמה חשוב להתכונן, ולא להגיע לזמן גדול וקדוש זה ללא הכנה. כדי לקיים את הסדר כהלכתו, חשוב להגיע ללילה זו ברוגע, באחדות ובשמחה ולהתנהל במהלכו ביישוב הדעת. לשם כך, חשוב לשים לב לנקודות שעלולות להפריע לאווירת הלילה הקדוש, ולתת את הדעת מראש כיצד ננטרל אותם.

בחוברת שלפנינו נמצא עצות ורעיונות כיצד נתכונן ללילה קדושה זו, איך נספר את סיפור יציאת מצרים לקיים "למען ידעו דורותיכם", "באזני בנך". הידונים ושאלות שנשאל את ילדינו ועוד.

גודל קדושת לילה זו

ליל הסדר זה מושג, ויש לכך משמעות מיוחדת. אנו בונים בתים ומחנכים ילדים וליל הסדר זה דבר שנשאר לילדים לעולם. וחלילה אם יקרה שיהיו נפילות. הסדר החם – ישמור ויחמם אותם. אי אפשר לתאר מה זה משאיר, וחבל שהשטן מנסה להפריע בזמנים הכי קדושים. כמו שאומרים (אשכנז) בהנחת תפילין, "ושלא יפתנו ושלא יתגרה בנו היצר הרע". יש קשיים אבל העבודה העצומה היא לתכנן כראוי את ההלכות וההליכות בשמחה ובחביבות, ולהראות את החביבות של המצווה.

ההכנה לליל הסדר מתחלקת לשני חלקים:

א. לימוד ההגדה והלכות ליל הסדר. ב. רעיונות מעשיים לסדר ליל הסדר.

ליל הסדר מושלם

א. לימוד ההגדה והלכות ליל הסדר:

נכון ללמוד עם הבנים משניות פסחים, ולגדולים יותר לקבוע זמן בלימוד גמרא פרק ערבי פסחים. או ללמוד יחד את הלכות פסח, לגדולים יותר עם משנ"ב. בזה נכנסים לחג ברוממות הנפש שאין לשער ולתאר. בליל הסדר הילד יקשר בין מה שהוא למד, למה שהוא רואה עכשיו. וזה יתן לו לחבר את הלימוד למעשה, והדברים יעמדו בזכרונו לכל ימיו ושנותיו.

ב. הכנה לסדר ליל הסדר

חשוב שבימים שקודם החג, ובשבת הגדול ישוחחו ההורים עם הילדים על מעלת ליל הסדר, בלילה כה עמוס ובלתי רגיל, צפוי שיצוצו הפתעות... דוקא ברגעי שיא של הלילה הגדול והקדוש, אנו עלולים למצוא את עצמנו מופתעים ואף מתוסכלים מול התרחשויות שפוגמות בחוויה המרוממת. לכך נעמוד עם ילדינו על תרחישים שעלולים ואמורים להגיע באופן פתאומי בליל הסדר, וכיצד אנו נתגבר עליהם, וכיצד תהיה תגובתנו.

'קוד ניסיון'

עלינו להכין את ילדנו (במיוחד את הקטנים והמאתגרים) לדברים שאמורים להיות בליל הסדר, כגון: ישיבה בצורה יפה במשך זמן על יד השולחן, לומר חידוש, לכבד את האחים וכו'. להעלות שאלות אם יקרה כיצד תגיב? לשמוע אותו, ולכוון אותו לתגובה נכונה. אם נמחיש להם את הדברים, בעת ניסיון הם ינהגו בצורה מתונה וטובה יותר.

הרב פנחס ברייער שליט"א כתב טיפ נכון לגיהול הבית בכל ימות השנה, ובפרט לליל הסדר. והוא נקרא 'קוד הנסיון', וכה דבריו:

ידידי נכה בערב שבת בביתו של יהודי, שהכין את המנורה להדלקת הנר השמיני של חנוכה. הוא תיאר בפניי את מה שהתרחש שם: שורה של כוסיות מלאות בשמן ניצבות, רגע לפני זמן ההדלקה, שתי דקות לפני כניסת שבת, אחד הילדים עבר במרוצה ובחוסר זהירות, טראח! המנורה נופלת, הכוסיות מתנפצות, השמן ניתז לכל עבר..

וכיצד הגיב האב, שאלתי?

מספר ידידי: "שמעתי את המארח שלי אומר לאשתו: "עכשיו זה הנסיון!"

ומרגע זה, מתאר הידיד – הודגש שהבית כולו עבר לקוד מרגיע, 'קוד הנסיון'. קשה מאוד להתחזק ברגע של נסיון, כשכל היצרים והאמוציות מתוחים וסוערים. אולם עם הכנה נכונה מקודם, נוכל לקנות וללמוד על 'קוד הנסיון', ובכך התגובה תהיה נכונה וטובה, עם סבלנות רבה.

את 'קוד הנסיון' נלמד את ילדינו לפני בוא ליל הסדר, עלינו להיות מוכנים כשהפתעות יגיעו. "אותנו לא יצליחו להפתיע!" כאשר זוכרים שמדובר בנסיון, קל הרבה יותר להתמודד אתו, כי עצם המודעות לכך שזהו נסיון, גורמת לנו לזכור שמה שקורה עתה זה רצון ה'.

ליל הסדר מושלם

לומר את הדברים בחביבות מתיקות

פרט חשוב מאוד כאשר נכין את ילדינו לסדר ליל הסדר, לא לומר את הדברים בנחרצות ובתקיפות, מכיון שהדבר יגרום מחסום ופחד בליבותיהם, יאמרו הם בליבם: מתקרב לילה מפחיד שחייבים להתנהג בו כראוי, ואבא יבעס על מי שלא יתנהג טוב (ונזכור שיש לילד יש המיון פורה). הדברים צריכים להיאמר בנעימות, לתת הרגשה שעומד להגיע לילה מלא בחוויות וכיף, יחולקו בו פרסים יקרים, כרטיסי זיכוי והפתעות. לתבנן איתם בשותפות את הלילה, לשאול איזה מאכלים אהובים עליהם, לחלק תורניות, להכניס חביבות הלילה הקדושה הזו בליבותיהם, לתת להם לחכות ולצפות מתי יבוא היום הקדוש הזה.

הכנת הלב

דמיין בעצמך קודם ליל הסדר, שנשפך יין על השולחן ועל המפה... או קורה ויכוח בין האחים, איך נגיב? ראשית נזכור, שאם נגיב בכעס, אווירת החג לא תהיה נעימה. עלינו להתעלם, או לומר משהו בחומור, לדוגמא: כשנשפך היין לומר: 'כך הייתה נראית מכת דם!' לחייך או לשיר איזה שיר!

אמרו חז"ל (ב"מ ל.) "והתעלמת": פעמים שאתה מתעלם... פשוט לא לראות! בשום פנים ואופן לא לכעוס, וגם לא להראות פנים כועסות. ולזה צריך **הכנת הלב** קודם החג, להיות מגוי וגמור בתוכו להיות רגוע בכל מצב, ובעיקר שמח! על ההורים להרפות מעצמם, אינם עומדים במבחן הורות. בלי "מרור", וכלי "קרבות פסח". נכון שיאמר האב בינו לבין עצמו: "גם אני אורח כאן, ולאורח אין רשות להעיר הערות, רק הארות.

התכנית לא כבקשתך

הדבר העיקרי ביותר הוא שזכור שילדנו הם בסה"כ ילדים, והם לא מכוונות, וזה לא 'תוכנית כבקשתך'. לפעמים דווקא הרצון העז של ההורים או של עורך הסדר שהילדים ישירו וישמחו וישתפו פעולה, מייצר אצלם ריאקציה. צריכים להיזהר מאוד שזה לא יהיה בכפייה חלילה, או שהילדים ילחצו מעצם קיום הסדר, אז יצא שכרו בהפסדו, והילדים יעדיפו לדלג על הלילה הזה כי הוא השאיר להם משקעים רעים ח"ו. החכמה להגיע רגועים ושלימים לליל הסדר, להכניס בליבם תחושה שזה לילה של חוויה וכיף.

כאשר אב המשפחה רואה שהילדים עייפים ולא משתפים פעולה, צריכים לדעת גם לוותר על כל התכנית אם אין ברירה, פשוט להרפות את הלחץ, בשנה הבאה יהיה עוד ליל הסדר, הילדים יהיו יותר גדולים וישתפו פעולה בצורה טובה יותר. "העיקר שתהיה אירח של שמחה והרגשה טובה ונעימה". לא להילחץ להספיק הרבה, ולהדר במצוות סיפור יציאת מצרים אם ח"ו יוכל לאבד את "מתיקות ליל הסדר". אולם, על כל אב להגיע ערוך ומוכן עם שק של ווארטים, סיפורים, גימטריות, ופרפראות, יחד עם קליות אגוזים ושוקולדים, פרסים והפתעות, וידע מתי לקחת מכל שק ולחלק. כשרואה שהמסובים עייפים יזרוק שאלה מעניינת, כשילד ענה תשובה טובה יעניק לו פירגון, הפתעה או פתק זיכוי וכו', בחכמה ותבונה, והעיקר ללא הפליה בין האחים, ולא לשכוח לפרגן לכל אחד מן המסובים.

¹ ומעשה שהיה עם הגאון רבי עקיבא איגר זלה"ה, שבכל ליל הסדר התארחו על שולחנו עניים רבים, שנה אחת קודם הקידוש נשפכה כוסו של אחד העניים על השולחן, והמפה הלכנה הצחורה נתכתמה, באותה שניה שהבחין בכך הגאון רע"א, שפך "כאילו בטעות" גם את כוסו על השולחן, ובכך הציל את אותו עני מבושה. "חכמה!" נלמד מכך איך לא להביא שום אדם לבושה ח"ו בליל הסדר, ולהיפך להשרות אירח נעימה וטובה.

ליל הסדר מושלם

פרק ב' הכנות חשובות לערב ליל הסדר

דברים טובים ומשמחים ~ זוכרים!

כח הזיכרון הוא מפלאי הבורא המפעימים. הזיכרון מורכב מקבצים קבצים ולמרבה הפלא הוא שומר רק תמונות מסודרות. האדם זוכר מאורעות דרך תמונות וחוויות. זוכר הוא תמונות משפחתיות, כגון בר מצוה, חתונה, שבת בבית, חגי ומועדי קודש. תמונות אלו קושרות אותו בקשר בל ינתק לנקודות היהדות שבו. הן מהוות אבני יסוד למערכת הבנין הרוחני שלו. תמונת רבו מוסר שיעור בלהט ובברק בעיניו, המתמיד של הישיבה הלומד בחשק, הלימוד החוויתי עם האבא או סבא, הדקדוק במצוות ליל הסדר, הלהט בעיניו של הסבא בסיפור יציאת מצרים.

כשנשאל כל אדם מבוגר מה הוא זוכר מימי ילדותו? תשובתו תהיה: את הרגעים הטובים והנעימים בשנות לימודיו, ובחיק המשפחה. הוא כמעט לא יזכור את הנלמד.

חז"ל לימדונו כי התורה ציותה "למען תספר באזני בנך..." המטרה היא שהילד יזכור את "סיפור יציאת מצרים" ואת הרגשת המתקנות מהלילה הק' הזה, ולימים יספר זאת גם הוא לבניו. והדרך שבנו יזכור את סיפור יציאת מצרים, היא רק כאשר תהיה אורה נעימה, יחד עם המחשה ותיאור מושך בסיפור ההגדה. ודברים טובים ומשמחים זוכרים לכול החיים! על כן עלינו ההורים להשקיע מחשבה רבה קודם החג, כיצד נעניק תחושה מיוחדת זאת לילדינו בליל הסדר, ולפניכם עצות המועילות להגיע למטרה חשובה זו.

ילדים שמחכים ומצפים לליל הסדר של שנה הבאה, הרי זה אות וסימן שהאב הצליח להמתיק עליהם את ליל הסדר, ופעל בצורה נכונה...

שינה בערב פסח

בגמ' פסחים (קט). תניא, אמרו עליו על רבי עקיבא: מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערב יום הכפורים. ופירש הרשב"ם (שם) בזה"ל: כדי שישנו התינוקות ביום ולא בלילה בשעת ההגדה. עב"ל. ובמשנ"ב (סימן תע"ב סעי' ג') כתב: צריך למנוע שינה מקטנים עד לאחר אמירת עבדים היינו, כדי שידעו ענין יציאת מצרים, ויקיים מצות והגדת לבנך.

נמצא מבואר מדברי חז"ל, כי ילד עייף אינו מרוכז ולא שייך לקיים בו מצות "והגדת לבנך"! ומלבד זאת ילד עייף בא בקלות לידי כעס. על כן חובה לדאוג שהילדים ינחו מנוחת צהרים לכל הפחות שעתיים. [להחשיך את החדר, ולשמור על שקט].

ישבנו מטובך

ילדים רעבים הם ילדים עצבניים, אינם מסוגלים לקלוט מה שאומרים להם. לכן חשוב מאוד שקודם היציאה לתפילה (לפני שילבשו בגדי החג) ליתן לילדים לאכול דבר שישביעם.

ליל הסדר מושלם

נכון גם לאחר הקידוש קודם תחילת כל הסדר, ליתן לילדים לאכול מעט, ביצה קשה, צ'יפס, תפוח אדמה. במקרה הצורך, כדאי שגם ההורים יאכלו מעט, כדי שיוכלו לספר בנחת. ולאלו החוששים מאכילת מצה **לתיאבון**, יסירו דאגה כי עד שיגיעו ל"מוציא מצה" יעבור לפחות שעתיים או שלוש ויבוא התיאבון.

הכנת השולחן - ישיבה לרוחב

במשך כל השנה האב יושב בראש השולחן, צורת ישיבה זו היא להבדיל אותו מכל בני המשפחה, להראות חשיבותו של בעל הבית. אולם בליל הסדר צורת ישיבה זו עלולה לגרום לניתוק אצל אלו שיושבים רחוק מאבא.

עצה טובה, לשנות בליל הסדר את המיקומים: אבא יושב באמצע השולחן, פניו לרוחב השולחן, וכך המסובים יושבים מצדדיו וממולו והוא חלק בלתי נפרד מהם. שבירת השגרה הזו, תגרום לילדים לשאול באמת "מה נשתנה..." הילדים ירגישו שאבא ירד אליהם, והם שותפים למהלך ליל הסדר, ולעשיית מצוות הלילה מקרוב, הם קרובים ממש לאבא, מרגישים את אהבתו אליהם. ובכך לבכם נפתח לשאול את שאלות ההגדה, לומר חידושי תורה, ולענות על החידונים ועוד. [נכון מידי פעם שיושב האב על ידו ילד אחר, כדי שכל הילדים ירגישו את קרבה מיוחדת זו. כמו"כ ילד מאתגר – ירגיש שם בטוח יותר ויתנהג טוב יותר].

חכם עלינו בראשו - הכנת מקומות והגדות

מיד לאחר התפילה יקיים את הפסוק "שובו לכם לאוהליכם", יש להזדרז. עם הכניסה לבית לומר בחיך ומאור פנים "חג שמח", כמובן כבר המקומות מסודרות שכל אחד יודע היכן הוא יושב. יש להתחיל מיד בסדר הזמירות, כל עיכוב ודחייה יכול להצית מריבה מחמת הרעב או העייפות, או להפיג את השעמום... ואין להתעכב להערות: הניחי את המפיונים! עזוב את הכפית! עמוד יפה! וכדו'.

לפעמים חוזרים מבית הכנסת אחרי תפילה מרוממת, מרגישים בחוש את התעלות הלילה הקדוש, ורוצים להכריז 'קדש' ולפתוח בסדר ליל הסדר. ודווקא אז מתחילות המריבות: על ההגדות, על הגביעים, על המקומות, ולפעמים על דברים שלא חלמנו שיריבו עליהם... בשלב זה ההורים מתערבים כדי להשקיט את המריבה – בדרך כלל שני ילדים לפחות כבר פגועים, נרגזים ובוכים. האוירה לא כמו שרצינו שתהיה בלילה קדוש זה.

כדי למנוע זאת, מומלץ להתארגן מספר ימים קודם החג, ולכלל המאוחר בערב החג לאחר בדיקת חמץ: נשאל כל ילד היכן חפצו לשבת. נבין לו את מקומו עם כרו וכסתו, שבו הוא חפץ שיהיה מרוצה ושמח (ככל שהדבר ניתן. כמו"כ כל אחד ינהג בחכמה לנווט מי ישב ליד האב, ומי ליד אח זה...). כל ילד יבחר את ההגדה האהובה עליו מבין מבחר ההגדות. את הגביע שאליה הוא נמשך וכו'. (ניתן לכתוב על כל כסא את שם הילד היושב בו, עם כמה מילות שבח!)

[כשמתארחים, קודם שיוצאים לתפילת מנחה בערב החג יקבעו את המקומות. ויש שנהגו להכין הגדות וגביעים וכסאות זהים לכולם. ובכך אין על מה לריב. ולגבי סדר המקומות, יש שעורכים הגרלה, או לקבוע שכל שנה יתחלפו. ויש שמחליפים מקומות תוך כדי הסדר].

ליל הסדר מושלם

תלנית ציורים

מתאים לילדים קטנים, להכין ציורים של עשר המכות ויציאת מצרים, לעשות למינציה, ולהציג בליל הסדר, או לתלות בקיר, כאשר הילד יראה את התמונה, זה יהיה עבורו מוחשי יותר, ובכך יוכל להסביר האב טוב יותר את סיפור יציאת מצרים ועשר המכות.

כמו"ב חשוב להכין "כלי עזר" לעשר המכות, כמו שיתואר לקמן פרק ד' עצות איך להדגים את עשר המכות. לדוגמא: להכין צפרדעים קטנים בכל אחד מהכיסים. או להכין צינורית שקופה המחוברת לבקבוק עם פטל, וצינורית שקופה מחוברת לבקבוק מים, ותן לחכם ויחכם.

עיצוב שולחן החג בהכנה

בהלכה נאמר שצריך לעטר את השולחן בכלים נאים. יחד עם זאת חשוב לזכור, שהשולחן צריך להיות פרקטי. לפעמים, מרוב אביזרים וכלים, אין מקום להניח את ההגדה לפני כל אחד מהמסובים בצורה נוחה. וטכנית קשה לשבת כך במשך שלוש שעות ויותר.

מומלץ לערוך את השולחן בצורה מושכלת ומתוכננת היטב: נדאג שיהיה לכל אחד מהמסובים נוח לשבת ולקרוא את ההגדה "בבני מלכים". על השולחן נניח חפצים הממחישים את ההגדה, לקרב את ליבותיהם של הילדים להבנת ההגדה. ולהימנע מדברים המושכים סקרנות לכלים חדישים וכדו', כדי שלא יסיחו את דעתם מסיפור ההגדה.

שולחן חג ידידותי לילדים! ליתן אורה נעימה ומיוחדת לשולחן, לדוגמא: באמצע השולחן, לקפל מפת אל-בד כחולה משני צדדי השולחן, כאילו זה הים, ובאמצע עגלה מפלמזבייל עם סוסים ואנשים וכו', ובכך נמחיש להם את קריעת ים סוף. וכן את שאר עשר המכות.

[נשים לב! לפעמים מניחים מפת רגל ע"ג מפת השולחן, וכוסות היין המונחים שם יכולים להישפך מחמת חוסר יציבות. כדאי שנמנע מכך, כדי שלא נגיע לניסיון שנשפך היין... כמו כן נכון להכין לקטנים צלחות רחבות גדולות שעליהם יניחו את כוס היין שלהם, ואם ישפך, ישפך לצלחת ולא על השולחן, ואל תביאנו לידי כעס].

קליות ואגוזים - פרסים וזיכויים

בימנו אם נחלק קליות ואגוזים לא יהיה מספיק שיתוף פעולה. עלינו להכין שקית של פרסים (אפילו קטנים) וממתקים מכובדים, שהם "בן" מושכים את ליבם של הילדים, ולהמריצם לשאול שאלות טובות, לענות תשובות, ולהשתתף. להכין פרסים קטנים לתשלום מזומן, ופרסים גדולים לשאלות גדולות, והכל בטוב טעם ובגבולות נכונים.

שים לב: נכון שיש חשיבות לפתקי זיכוי, אולם חשוב לדעת, כי ילד צריך פרס "זמין". לכן חשוב שיהיה שקית עם פרסים זמינים. כמו"כ נזכור להעניק פרסים גם למתאמצים - חלשים, ולא רק למצוינים (נביא אותם לידי הצלחה, ע"י שנשאל אותם שאלות קלות לפי רמת ידיעתם והבנתם). כי מטרת הלילה הזו להשריש אמונה בליבותיהם וזה ע"י הרגשה טובה שאז ליבם נפתח, ולהשאיר זיכרון של מתיקות מלילה קדושה זו. מיותר לציין, כי חובה עלינו לזכור לקיים בנאמנות כל מה שמבטיחים לילד, זהו כלל ראשון בחינוך. [לפרסים ומתנות שהם מוקצה, כדאי לקנותם קודם החג ולהניחם ע"ג הספרייה, ומייד כמוצאי החג להעניקם לזוכה].

וכל מיני מאכלים

להכין לילדים מאכלים אהובים עליהם. וכן חשוב להכין את נפשם, שאינם יכולים לשבת זמן רב, ולכן לעשות הפסקה לאכילת ביצה, צ'פס, כדברי חז"ל "מחלקים קליות ואגוזים". ולקטנים יותר, ליתן מידי זמן קצר הפסקה לשחק. ובכל מקרה לא להקפיד על מי שקם, שלא תהיה הרגשה של משטר! ובטוחני שאם תהיה הרגשה של מתיקות ומעניין בשולחן, הילד לא יקום מהשולחן. ומכאן הטעם למנהג החבאת אפיקומן, כדי ליצור אורה של חוויה מיוחדת שאותה הילד זוכר. חשוב ליתן זמן (מתוכנן מראש) מתי ניתן לקום ולחפש את האפיקומן, רצוי שיהיה לאחר הסעודה.

ליל הסדר מושלם

פרק ג' הדרכה לפתיחת ליל הסדר

איך נחבר את ילדינו לשולחן ליל הסדר וכיצד נשרה אורה שמוחה

פתיחת ליל הסדר

לפני הקידוש נסביר את מעלת הלילה הזה, נאמר לילדינו מה אנו דורשים מהם הלילה (וודאו שהובנתם כהלכה) נבקש להשתדל שלא לדבר דיבורי חול [כרפ"ס ר"ת: כלל ראשון פה סגור] נשיר במנגינות שונות יחד "קדש ורחץ".

לקטנים – נראה את "שקית ההפתעות" (נסביר להם איך ניתן לקבל פרס וזיכוי, הכל בצורה מאירת פנים וחיבה). לגדולים יותר נראה את "פתקי הזיכוי". ולבחורים החשובים ולמבוגרים, נביא בקצרה כמה לשונות מרבותינו על מעלת וסגולת הלילה, וסגולותיו.

הכרת הטוב

אמירת תודה, המבטאת "הכרת הטוב". נקדים לפני הקידוש לומר תודה לאמא לעבודתה המסורה לחג, נודה לכל אחד מבני הבית (בתוספת כמה שבחיו ומעלותיו) על דבר מיוחד שעשה לכבוד החג. בכך נחבר את כולם נרומם את מצב רוחם של כל בני המשפחה ונשרה שמחה בליבותיהם. [כשיש אורחים נכון שהמארח יברכם בברכת "ברוכים הבאים"].

חירות אמינית – לא משעוברים לשום תכנית

ליל הסדר מסמל חירות, בן חורין הוא אדם שאינו משעובד לכולם. על ההורים לקבוע תכנית גמישה מאוד. כי פעמים קובעים תכנית לכל מהלך ליל הסדר, ודברים מעט משתנים מכל מיני סיבות, ויש אנשים שאם תחילת התכנית מעט השתבשה, כל התכנית בטלה, ומאבדים את הדרך... לכן, להיות מוכנים לכל שינוי בתכנית, 'לזרום' ולהיות מרוצה מכל מצב ולכל תרחיש. ובעיקר למצוא פתרונות לכל בעיה שתהיה או שתעלה, להיות מרוצה ושמח, זהו 'בן חורין'.

תורנים – תלינת אחריות מהחברת את הילדים

למנות קודם לליל הסדר תורנים, כל ילד לתפקיד המתאים לו.

דוגמאות לתורנויות: תורן למזיגת היין, תורן אחראי למנגינות קדש ורחץ, תורן לשטיפת הכוסות לאחר כל כוס (אפשרות לתורן לכל כוס מ-ד' כוסות). תורן לנטילת ידיים להורים. תורן להזכיר "בזרחץ" לא לברך על נטילת ידיים. תורן עוזר לאבא. תורן עוזרת לאמא. תורן מחלק ברכונים. תורן מחלק פרסים. תורן שומר זיכויים. תורן מחלק כרטיסים. תורן אחראי שירים. תורן מי קורא את ההגדה. [תורנויות לבנות: הגשת סלטים, פינוי השולחן, לטאטא את הסלון וכדו'] כדאי לתלות דף של טבלת התורנים, או להצמיד תווית לכל ילד בה כתוב מהי התורנות שלו. המטרה במינוי תורנים היא ליתן לכל אחד הרגשה של חשיבות ושותפות בעריכת הסדר.

ליל הסדר מושלם

והחכמה ליתן לכל אחד תרונות שמתאימה לאופי שלו. לדוגמא ילד עם עודף תנועתיות יקבל תפקיד שיש בו הרבה תנועה ותנועה.

איך מקום להערות וגערות אפילו 'לתועלת היצוקית'!

כאמור, לילה קדושה זו נועדה לחזק ליבנו באמונה, ועלינו להשאיר רושם של 'מתיקות' והתעלות רוחנית בליבם של ילדינו. האוירה חייבת להיות מלאה בשמחה בלבותם. וזאת ע"י "סור מרע", "ועשה טוב":

סור מרע: נדחה כל גערה או הערה חינוכית. בעת הצורך נרמוז בעין בלבד, ולעיתים רחוקות נאמר לו באוזן בשקט את ההערה כשהיא מתחילה עם מילים של הערכה ושבח, כגון: לילד מדהים כמוך לא מתאים... יחד עם זאת כשהאב שמח ומרוצה הוא משפיע זאת על כל בני ביתו.

ועשה טוב: לומר מילות שבח ועידוד לילדים שאמרו חידושים טובים, או שקראו והקשיבו יפה. מילת שבח לתורן שביצע יפה את תפקידו. (לחפש בכל אחד "מעלה טובה" לה זכה ולשבחו) וכך מידי זמן, לומר מילה טובה לכל אחד, במשך כל ליל הסדר. [נקח את העידוד לבנינו של הילד, כאשר ילד מרגיש שהוא מעורך וחשוב, הוא מאמין ביכולתו, ויעשה כל שביכולתו להוכיח להורים שהם לא טעו בכך שנתנו בו אימון, ויתבייש לעשות דבר הסותר את מילות השבח שנאמרו לו].

לא להפלות בין הילדים!

השוב לזכור לא להפלות כלל ועיקר בין הילדים [וגם בין הנכדים... לזכור לתגמל גם את ילדי האורחים...] לתת ל-ב-ו-ל-ם מתנות, מילות שבח, לא לשכוח אף אחד!! נזכור שהילדים מאוד חכמים ויודעים כמה ערכה של כל מתנה, נשתדל שיהיו כל המתנות בערך שווה, כדי למנוע מריבות וכדו'. ולכל בני גיל שווה ליתן אותה מתנה. ובשמחלק האב זיכויים, יזכור למי נתן וכך יתן לשאר. בדורנו הילדים יותר פגיעים מדורות קודמים, ננהג בחכמה. [עורך הסדר שמפליא בן ילדיו או נכדיו בפרסים ובמילות שבח, כגון שמשבח אחד יותר מרעהו, יכול למצוא לפתע את אחד מהילדים מתכנס בתוך עצמו "נעלם", לא משתף פעולה ולא משתתף. וכשישאל אותו לפרש מעשיו ימצא הילד תשובה שהוא עייף וכדו', כי לא נעים לו לומר שהסיבה היא מחמת שנפגע שכביכול אינו רצוי. לכן חכם עיניו בראשו, ויבין דרכי הילדים יזהר בחלוקת כבוד ומתנות בצורה שווה. חבל שנפסיד את היהלום הזה כליל הסדר].

קריאת ההגדה - הכנת שאלות מושכות

רצוי שיהיה לפי הסדר, כל אחד מהילדים קורא קטע ומבארו לפי הבנתו, או שהאבא מבאר, וכשאחד מן המסובים רוצה לומר איזה חידוש על אותו קטע, נשמע בכבוד את דבריו. חובה שקודם החג, יבין האב שאלות מעניינות הצריכות מחשבה (לפי רמת הילדים), ויסמנם בהגדתו לאיזה קטע הם שייכים, וכשיגיעו לאותו קטע בהגדה, תהיה שאלתו מוכנה... [לקמן בפרק ה' תמצא י' חידונים מרתקים]

להחיות את סדר ליל הסדר - להכניס הרבה "ברע" ושמחה"

איתא במדרש (אסתר רבה א, ה) היה יושב ר' עקיבא ודורש ונתנמנמו התלמידים בעא לערערה יתהון [רצה להעיר אותם], אמר מפני מה זכתה אסתר למלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה? אלא כך אמר הקדוש ברוך הוא: תבא אסתר בתה של שרה שחיתה שבע ועשרים ומאה שנה ותמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה.

לימדנו כאן רבי עקיבא שכאשר עורך הסדר רואה שהמסובים התעייפו מעט, יזרוק שאלה מושכת ומעניינת מההגדה שתרתק את בני המשפחה [ניתן להיעזר לקמן בחידונים]. ולגרות את מחשבתם לחשוב

ליל הסדר מושלם

ולחדש מעצמם תירוצים. לשמוע כל אחד עם הקשבה מלאה, לדעת לפרגן על תשובה נכונה, ולעודד לעונה תשובה נכונה בנתינת זיכוי, פרס, ממתק וכדו'. [ישנם ילדים שמתרכזים ע"י שמשחקים בידיהם בחפץ מסוים, ואין להעיר לילד: "עזוב את החפץ ותקשיב אלי!", מכיון שזה עוזר לו להתרכז. וראיה חזקה לכך מהגמ' בפסחים דף קה: אמרו עליו על ר' עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזים לקטנים וכו'. והיו תעסקים עמהם ושומעין את ההגדה].

חשוב מידי זמן להכניס סיפור מעניין אך לא ארוך. לומר איזה אמרה שנונה שתעלה חיוך ושמחה בלב השומעים וכדו'. מידי פעם להכניס ווארט מיוחד וקליל להבנה. כשהמסובים נרדמים יפצחו בשיר לדוגמא: "אתה בחרתנו" ... "אשרי העם שככה לו" ... קדש ורחץ... במנגינה שונה. כד עסקין ישראל...

לא לומר את ההגדה בקריאה רגילה אלא בניגון, ובפרט באמירת ההלל, לחשוב על מנגינות שיעוררו ויחדשו את ההגדה כל שנה מחדש. [כדאי לכתוב קודם ליל הסדר מעל לכל קטע בהלל ניגון של שיר מסוים שמתאים לאותו קטע, ולנגנו באמירת ההלל]. מותר גם פתאום לקום ולרקוד קצת באמצע הסדר. לשלוף פרסים טובים לכל אחד לפי גילו, "כל שנה לחדש דבר מחדש", להשרות שמחה וחדוה, זה רצון ה'.

לנצל את המעמד לחינוך הילדים

ידוע ומפורסם כי יסוד כל החינוך הוא רק על ידי "דוגמא עצמית" של ההורים. שהרי הילד הוא חיקוי של הוריו. ובקטעי ההגדה ישנם אמרות מלאות רגש וקרבה לה'. ישנה שמחה של הודאה הבוקעת מהלבבות באמירת ההגדה. על כל אב להראות באמת את אהבת ה' היוקדת בליבו, ואף להזייל דמעה מהשתוקקות וקרבת ה'. להיות במהלך כל ליל הסדר בדבקות ובחיות ושמחה המעוררת את ליבותיהם של בני המשפחה בהתפעלות של "אהבת ה'". הרגשת ילד באותו זמן היא כאלף שיחות מוסר של אמונה וקרבת ה'. נצל רגעים מרגשים אלו לחינוך הילדים.

גיוון - התחדשות

כדאי להפתיע מידי שנה עם פעולה מעניינת או שינוי מן הצפוי, כדי שתהיה הרגשה של חידוש וציפייה. אם נחזור על אותן פעולות שנה אחרי שנה, זה לא יעורר את ליבם, וליל הסדר יהפוך בעבור חלק מהילדים לתהליך קבוע מראש ונטול ריגוש, שהם כבר מכירים משנים קודמות. וכן באמירת החידושים בהגדה יש לתת חדוה התחדשות ולא הרגשה של "כבר שמענו את זה". חשוב לשים לב שגם השינוי יהיה בטעם טוב, דבר מוגדר לנקודת זמן מסוימת ולא עוד, כדי לא להפוך את הלילה להצגה חלילה...

כשיש גם ילדים קטנים וגם גדולים במשפחה, רצוי שיאמר האב לבניו הגדולים כי תחילה יקדים לספר סיפור יציאת מצרים לבניו הקטנים, כל זמן שהם ערניים, ושרויים בהרגשה של התלהבות מקדושת ליל הסדר. ואח"כ יעבור לסיפור ההגדה עם בניו הגדולים בצורה עמוקה יותר.

איך נפתיע את ילדינו?

"הפתעה בצלחת": להכין לכל ילד בצלחתו ממתק אהוב עליו, ולכסותו בצלחתו, ולומר לילדים שכאשר יינתן האות, ניתן להרים את המפית, ולגלות האת הפתעה.

"ביפר נפץ": לאחד שההורים יודעים היכן ישב כל ילד, ידיקו מתחת לכסא של כל אחד מהילדים או מתחת לשולחן במקום מושבו של כל ילד "הפתעה", או פתק זיכוי, או לכתוב לו היכן החביאו עבודו בבית הפתעה וכדו'. ובזמן המתאים יפתיעו ההורים את ילדיהם ויגלו להם שמוחבא לכל אחד הפתעה מתחת לשולחן או הכיסא, זה יגרום להם התחדשות, התעוררות ושמחה.

ליל הסדר מושלם

דרשנים - לתת לילד את הבמה

נקודת אור חינוכית:

חשוב לזכור כלל חשוב: ילד שמחדש דבר יפה מעצמו ומקבל פירגון, הוא מרגיש סיפוק שמביאה לו שמחה וחשק להמשיך לחדש. ומלבד שבכך מתחזק אצלו הדימוי והביטחון עצמי. ובמקרה שהילד לא ענה תשובה הכי נכונה, נעזור לו לחדד את דבריו עד שתובן מדבריו התשובה הנכונה, ואז נפרגן לו, נרזום אותו, ונעניק לו פרס או פתק זיכוי וכדו'. ובוזה הוא ימשיך להיות קשור להמשך סדר ליל הסדר.

[זהירות רבה בכבוד הילד כפרט כשיש אורחים או שמתארחים...]

על אף שהמצווה בליל הסדר היא להשמיע לילד את סיפור יציאת מצרים, לבל נשכח שעלינו גם "לשמוע" את ילדינו. ב"ה אפשר דרא והילדים מגיעים מצוידים בווארטים שכתבו ולמדו, והם מצפים להשמיע אותם, וחפצים "שישמעו אותם"! ע"י שנשמע אותם ונפרגן, הם מרגישים שהם חלק בלתי נפרד, אלא שותפים לעריכת ליל הסדר.

אמרו חז"ל, "נוח לו לאדם בקב שלו מ-ט' קבין של חברו". הילד מתחבר וזוכר היטב מה שהוא כתב, וכל שכן מה שהוא חידש, זה חביב עליו! ומימלא הוא יספר זאת בכל המרץ. וכאשר הילד מדבר נקשיב לו באמת [חשוב שהאם תעזוב הכל, ותשב לשמוע אותו] לא למהר אותו! ואין לך פירגון ובנייה טובה מזו לנפש הילד כל השנה ובפרט בליל הסדר.

לכן, עלינו לעודד את הילדים קודם ליל הסדר להכין [בדף או במחברת] חידושי תורה קצרים וקולעים [נכון לעודדם לכתוב את פרי דמיונם, על כל אחד מעשרת המכות, יש להיעזר במדרשים, כדאי לעזור להם להכין, או לפתח דמיון המחשבה]. לדוגמא, מה קרה במצרים במכת דם? הגוי בא לשטוף את רכבו והכל התלכלך מהדם, ונעשה מזה ריח רע וכו'. וכן בשאר המכות. ביצד היתה קריעת ים סוף.

כשהילד נושא דברים עלינו להתייחס ברצינות הראויה. לשמוע אותו באמת! להקשיב לדבריו! בסיום דבריו נדע לפרגן לו על דבריו. כשנכבד את האומר דברי תורה, יגביר חשקו גם בשבוע הבא לומר דברי תורה. ומלבד זאת נחזק את הביטחון והדימוי העצמי שלו לרמה גבוהה וחזקה.

ונזכור כי תוך כדי דיבור הוא רוכש יכולת ביטוי משלו. גם אם הוא טעה בדבריו אין לנו להוכיחו על יד בני המשפחה אלא ברמז בהזדמנות אחרת. אם ח"ו הוא יפגע יאבד את האימון בעצמו ופעמים ח"ו יהיה בבחי' 'נפלה לא תוסיף קום'. [אנשי מקצוע העידו שמחמת כל התיקונים שכאלו, נגרם לא אחת נזק חלילה].

כה תאמר לבית יעקב

חשוב מאוד להעניק תשומת לב מיוחדת לבנות המשפחה, לשתפן בנעשה ובנאמר בשולחן, ולא להניחן בצד. לצערנו בימנו נושבות רוחות רעות וזרות, גם למחננו. ולמדונו חז"ל: והבור ריק אין בו מים, מים אין בו, נחשים ועקרבים יש בו... ואצל בנות יעקב הדבר נורא נוראות.

סגולת מתיקות 'שולחן החג' להעניק טעם וריח של קדושה, לקרב הלבבות, ולקשר הנפשות בקשר של קיימא לכל דבר שבקדושה לכל ימיהם. וב"ה אפשר דרא, הם מלאות בחכמה ותבונה, ויודעות לענות על שאלות באגדה, ובכל מושגי תורתנו הק'. וכשיש אפשרות אף נשתפן בשירים ובזמירות, "ותען להם מרים שירו לה". ותשר דבורה...

עצות לילדי קשב וריכוז

ליל הסדר מושלם

- ישנם ילדים שסובלים מהפרעות קשב וריכוז והתנהגות כידוע, וקשה להם ישיבה זמן ממושך בכל זמן ובכל מקום, כיצד ננהג עמיהם:
1. מחמת מצבם הנם מאוד רגישים, על כן נזהר מאוד בכבודם תמיד. להימנע מהערות פומביות, כל השנה ובפרט בלילה קדושה זו.
 2. חשוב לתת להם תפקיד שמצריך קימה, כגון להביא דברים או לפנות מהשולחן. (כמובן אם מתאים להם).
 3. העצה להחזיקם בריכוז, כאשר הוא אומר חידוש, או מקשיב יפה, או ממלא את תפקידו, לשבח תיכף ומיד, בכל כמה רגעים לומר לו מילת חיזוק ומילה טובה, לחייך אליו יותר מהשאר, לתת לו מקום של כבוד, ולא לאבד עימו קשר עין.
 4. פעמים להעלים עין, שהרי המטרה היא שיזכור את מתיקות לילה זו, את הכיף שהיה...
 5. עדיף להושיבו על יד האב או אח גדול, העיקר אדם שמכיל אותו. בכך יותר ממחצית הבעיות יפתרו.

עצות להיות בשמחה בימי החג

ושמחת בחגך, כיצד?

- א. במה משמח את אשתו ובניו?** חז"ל (ילקוט שמעוני תורה פרשת כי תבוא, רמז תתקלח): תנו רבנן חייב אדם לשמח את אשתו, בניו ובני ביתו בדגל, שנאמר ושמחת בחגך. במה משמחם? ביון, ד' יהודה אומר אנשים בראוי להם ביון, ונשים בראוי להם.
- ב. אין שמחה אלא בבשר ויין.** רבי יהודה בן בתירא אומר: בזמן שבית המקדש קיים "אין שמחה אלא בבשר" וכו'. וכתב הרמב"ם בהלכות יום טוב (פרק ו' הלכה יז) חייב אדם להיות שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו וכל הנלוים אליו במועדי ישראל, שנאמר ושמחת בחגך, ואין שמחה אלא בבשר ויין.
- ג. אם אתה משמח את ארבעה שלי אני משמח את שלך.** איתא במדרש תנחומא (פרשת דאה): ד' יהודה ב"ר סימון אמר, אמר הקדוש ברוך הוא אתה יש לך ארבעה בני בתים ואני יש לי ארבעה בני בתים, ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך (שם, דברים טז, יד) שלך, והלוי והגר והיתום והאלמנה (שם דברים ט"ז) שלי, וכולם בפסוק אחד. אם אתה משמח את שלי, בימים טובים שנתתי לך, אף אני משמח את שלך. וע"ע בשבלי הלקט (סדר עצרת סימן רסב). ובזהרר הקדוש (פרשת יתרו דף פה:) ובספר חזו"ע סוכות (עמ' תסה). ע"ע בספר חפץ חיים (אגרות ומאמרים סימן עח).
- ד. לדאות את טובותיו של הקב"ה עמנו.** יסתכל על חצי כוס המלאה, יודה לה' על הטוב שנתן לנו, מחשבה זו מביאה את האדם לידי שמחה. ורמזו זאת בי האותיות "מחשבה" הם אותיות "בשמחה". מחשבה טובה מביאה את האדם לשמחה.
- ה. "לולי תודתך שעשועי אז אבדתי בעוני".** וכן אומר דוד המלך: "פקודי ה' ישרים משמחי לב".
- ו. שידת ושמיעת שירי קודש.** נאמר (מלכים ב, ג, טו) ועתה קחוללי מנגן וקהל מנגן ומתני עלי יד ה'. ואיתא במדרש אגדה (תולדות כז) אין שכינה שורה אלא מתוך שמחה. ובגמרא (ירושלמי סוכה פרק ה): א"ר יונה, יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה, ונכנס לשמחת בית השואבה ושרת[ה] עליו רוח הקודש, ללמדך שאין רוח הקדש שורה אלא על לב שמח.
- ז. לשוב בתשובה באמת תביאו לשמחה.** כתב בספר מאוד ושמש (פרשת נצבים) על הפסוק (תהלים ק, ב) "עבדו את ה' בשמחה". כי בתחילת עלות על לב האדם לעשות תשובה, ואחד עצבון הזה שישפוך כמים לבו נוכח פני ה', ויתחדט על מעשיו הרעים, תבוא שמחה גדולה בליבו.

ליל הסדר מושלם

פרק ד': "והגדת לבנך"

חלק א': הדרכה להמוחשת סיפור יציאת מצרים

חלק ב': עצות לילדי ישראל, איך נכון ונאמר הידושים בליל הסדר

חלק ג': מדרשי חז"ל בסיפור עשר המכות

חלק ד': שבבי אור" - נקודות מהותיות לומר לבננו בליל הסדר

חלק ה': רעיונות להמוחשת עשר המכות

הקדמה חשובה

כתב בספר מגוחה וקדושה (תלמידו של הגר"ח מוואליזין זי"ע):

"דע שמי שברא אותנו ואת יצרנו הרע יודע, שבשעה שמיצה ומרור מונחים לבנך, אז מועיל מעשה השרשת יראת שמים לבננו ולא בעת אחר."

עבודת ליל הסדר - "להרגיש"

ישנם מקומות רבים בהם התורה הקדושה וחז"ל מצווים עלינו להשתמש בזיכרון, כגון המצווה לזכור את יציאת מצרים, לזכור את מה שעשה הקב"ה למרים, לזכור את אשר עשה לנו עמלק ועוד. אולם מכל מצוות התורה, ומועדי ישראל, ישנו מקום אחד בלבד שבו חז"ל הקדושים מצווים עלינו להשתמש בדמיון, "דמיון מודרך", בליל הסדר! בלילה הגדול הזה מצווים עלינו חז"ל כי "בכל דור ודור חייב אדם לדאות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

נשאלת השאלה, למה דווקא בליל הסדר? מה רע בכך שאדם ידמיין לעצמו איך היה נראה חג השבועות כשהר סיני כולו אפוף עשן? אולי נדמיין גם את ענני הכבוד בחג הסוכות? למה דווקא בליל הסדר?

התשובה היא, כי מהותו של ליל הסדר הוא הכרת הטוב לבורא עולם, שגאל אותנו ממצרים ועשה בהם שפטים, קרע לנו את הים, שיקע צרנו בתוכו, קרבנו לפני הר סיני, נתן לנו את התורה והשבת וכו', עד שהביאנו לארץ ישראל. כפי שאנחנו שרים בפיוט 'דיינו'. אדם אינו יכול להסתפק רק בהבנה שיצאנו ממצרים, הוא אינו יכול להרגיש באמת הכרת הטוב רק מעצם הידיעה שעכשיו טוב לנו ופעם היה לנו רע. כדי שאדם יוכל לחוש ולהרגיש את מלוא הכרת הטוב כלפי בורא עולם, הוא צריך לדמיין, לצייר לעצמו את עומק הקושי ואת עומק השעבוד, לחוש בדמיונו את ארבעים ותשע שערי הטומאה שבהם היינו שקועים עד שבורא עולם ברחמי נגלה אלינו עם ניסים מופלאים והוציא אותנו ממצרים בכח עצום וכזרוע נטויה.

אם אדם יצליח לדמיין לעצמו, כאשר הוא ניגש לערוך את ליל הסדר, את כל אותן שנים ארוכות וקשות של גלות, את כל מה שעברנו במצרים - התלאות, הרעב, הצרות והעינויים שסבלנו שם, את זריקת הילדים לתוך היאור, את נזירותיו הקשות של פרעה, ואת מאות הילדים שהיה שוחט בוקר וערב כדי לרחוץ בדמם. לדמיין בכל כוחו את הקושי והצער, את הקש והתבן שהיינו צריכים לקושש, את ימי העבודה המפרכים והתעללויות המצרים, את הכאבים הנוראים והייסורים הקשים בשנות העבודות הקשות. לאחר שהאדם מדמיין את הקושי הנוראי הזה - שיפקח את עיניו ויראה את שולחן הסדר עם הכלים היפים, יראה את בני ביתו, את הילדים הטהורים הלבושים במתיקות, את בנותיו הקטנות בכנדי החג החדשים, יריח את ריח הניקיון שבבית, ישים לב כי הוא יושב בנינוחות כמלך, והבית כולו מואר ונקי וצח ונפלא - כך הוא יוכל להרגיש את החירות.

לאחר כל העבודה הגדולה הזו, מצווה אותנו התורה, "והגדת לבנך". תספר זאת לבנך, עד שגם הוא ידמיין את מצבם של בני ישראל במצרים, ועד כמה גדולה חסדו של הקב"ה עם בניו. בפרק זה נביא עצות ודרכים כיצד יצליח האב להעביר את ההרגשה לבניו בליל הסדר.

ליל הסדר מושלם

כיצד היא מצוה 'והגדת'?

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר: בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שְׁנַיִמָּר (שמות יג) וְהַגְדַת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֶבְרַת זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.

"למען תספר באזני בנך וכן בנך", מהו "באזני בנך"? לפי רמת הבנתו שיכול להבין את סיפור יציאת מצרים.

ומרן השו"ע (סימן תע"ב סעיף טז) כתב: מְצוּה לְחַלֵּק לְתַיִנוּקוֹת קְלִיּוֹת וְאַגוּזִים, כְּדִי שֶׁיֵּדְאוּ שְׁנֵי וַיִּשְׁאַלוּ. וטעם הדבר כדי למשוך את ליבם לסיפור יציאת מצרים.

נמצא מבואר: "שליל הסדר חייב להיות בו חידושים, והוא מוקדש לילדים" ועבודתנו היא למשוך את ליבם להקשיב לסיפור ההגדה

כיצד נעשה זאת?!

1. סיפור יציאת מצרים חייב להיות כמה שיותר "מוחשי" לפי רמת הבנתם. המטרה: להשאיר בליבם שמחה ומתיקות מלילה קדוש זה, ושיצאו ממנו עם חוויה רוחנית, עם חיבור והזדהות לכל מה שמסמל החג הקדוש, וצפייה לליל הסדר הבא.... ובכך: נשריש בליבם אמונה בכורא עולם, שתלווה אותם לכל חייהם.

2. נשקיע מחשבה מה הם הדברים שמושכים את לבם להקשיב לסיפור יציאת מצרים. מה "לא נעשה" (סור מרע). ומה "כן נעשה" (ועשה טוב).

הכנה: כמו שאדם לא קורא סיפור בשעה שהוא רץ לאוטובוס, כך נבין ימים מספר קודם חג הפסח, ניצור אורה מתאימה רגועה ונינוחה, נשב בנחת להבין מדרשים וחידושים מיוחדים המתאימים לרמת הילדים, השובים את ליבם של הילדים בסיפור יציאת מצרים.

על מה להתמקד בסיפור יציאת מצרים

1. להתבונן במדרשי חז"ל, ולדלות משם פנינים הממחישים את מצב בני ישראל במרים, ואת הניסים שנעשו בעשר המכות ובקריעת ים סוף. (לקמן חלק ב', הובאו כמה מהמדרשים, ע"ש).
2. שהחידוש יהיה קצר וקולע! נזכור שהילד מאבד ריכוז לאחר כמה דקות, כפרט בליל הסדר.
3. לומר חידושים קלים להבנה, ושמושכים את הלב מתובלים בסיפור או משל מענין. יש להתמקד בביאורים ובפירושים העוסקים במהות ביאור ההגדה. ולא על דיוקי מילים, ווארטים או עומק פשטי ההגדה. החיוב הוא לספר את מהות ופשט דברי חז"ל בהגדה.
4. האב יבין חידושים עם "מסר חינוכי" (לקמן חלק ג', הובאו דוגמאות) שהרי סגולת הלילה הק' הזו שהדברים יהיו פועלים בליבותיהם.
5. להמחיש את עשר המכות, וכל דבר בסיפור ההגדה, כמה שיותר "מוחשי". (לקמן חלק ד' הובאו רעיונות).
6. תוך כדי סיפור יציאת מצרים, חייב להזכיר את חסדיו של הבורא יתברך עמנו. וזה שורש החדרת האמונה לילדינו, שנדע ונזכור את חסדיו ניסיו ונפלאותיו של השי"ת עמנו, וזה אחד מעיקרי העבודה בלילה זו. [יפצה בשיר "הטוב כי לא כלו רחמך"]

ליל הסדר מושלם

מתיליאמר האב את החידושים העמוקים והפלפולים!?

אב יקר, אם תאמר פלפולים וחידושים עמוקים בסדר ההגדה, דע שהילדים הקטנים לא יקשיבו או יעשו עצמם מקשיבים ויחלמו, או יברחו לשחק, או יריבו בניהם, או יירדמו... שמור את הגישמא'ק לחידושים עמוקים אלו לשעת הסעודה או בלימוד עם הבחורים לאחר סיום סדר ליל הסדר, או לאחר שסיפרת לילדים הקטנים ושמעת אותם מספיק! "נזכור תמיד שהלילה הזה הוא שייך לילדים, ולספר להם סיפור יציאת מצרים" למען ידעו.... וכל מחשבתנו צריכה להיות איך להמתיק עליהם את ליל הסדר, לעניין אותם, ולמשוך את ליבם בסיפור יציאת מצרים. נדע מתיליהארץ, ומתילקצר, וכבר אמרו חכמים (ברכות יא): במקום שאמרו לקצר, אי אתה רשאי להאריך...

להיכנס בסיפור לדמות המסופרת

כדי לספר את הסיפור של יציאת מצרים היטב, "צריך להיכנס לדמות שעליה מספרים", כגון: למזג האויר שהיה במצרים, אם היה קר על המספר להראות שקר לו וכו', היכן זה היה? בארמון או בבקתה הנוטה ליפול? מה קולות הרקע שהיו שם? להתייחס בעיקר להרגשותיהם של בני ישראל בגלות מצרים. לאופן העניינים של המצרים, לדוגמא: היהודי הצנום שכל גופו מזיע וחבול, והשמש קופחת על ראשו, והחום מאיים לעלף אותו, ולעומתו המצרי השמן עם הבגד האדום הרועש, והשרשרת הגדולה על צווארו, שיש לו על היד קעקוע עם ציור של אריה, והוא מחזיק בפרגול שעשוי מעור של נמר... זה כבר נשמע אחרת... אף ילד לא ישאר אדיש מול תיאורים אלו.

או דוגמא נוספת: להמחיש מהו עבד? ואיך מרגיש העבד? ומה מרגיש היהודי בשלוקחים המצריים את התינוק שלו, שהוא כ"ב חיכה לו, וקשור אליו ואוהב אותו, וזורקים אותו ליאור, והוא רוצה לברוח מעבודתו לנסות להצילו, ולראות מה קורה אתו, אך המצרי הרשע עומד עם שוט וצולף בו בחזקה שימשיך את עבודתו הקשה. ואיך מרגיש הילד שרואה את המצרי מצליף באביו בשוט, בגלל שהוא התרשל מעט באיסוף 'התבן' ללכנים. איך מרגיש האבא כשהוא רואה שרותמים את בנו למחרשה, ומצליפים בו בעוצמה רבה כדי לחרוש את השדה?

אם אתה מסוגל עכשיו "להוריד דמעות" על אותו ילד שזרקו אותו ליאור
זה סימן שזכנסת לדמות, ואם לא אז תדע שלא זכנסת לדמות!

אי אפשר לרגש את השומעים, ולהכניסם לסיפור יציאת מצרים
אם אז לא זכנסו לתוך הדמויות.

מי שייצליח להיכנס לדמות, מובטח לו שסיפור יציאת מצרים של ייראה אחרת!

לספר באופן מושך - בדרכיה

בדורנו אפילו הילדים הקטנים מכירים היטב את סיפור יציאת מצרים, לפעמים טוב יותר מההורים. כל מה שעלינו לעשות זה לחפש מדרשי חז"ל מיוחדים, לנתח אותם, ולהוריד אותם מלשונם הגבוהה שנכתבו, לשפת הסיפור לפי גילו, ולפי רמת הבנתו של הילד.

לדוגמא: מכת ארבה, אנחנו כולנו רגילים לחשוב שארבה זה חגבים קטנים כאלו שמגיעים בהמוניהם, שמתנפלים על כל הצומח ומחסלים אותו. אבל יש מדרש שאומר שהארבה היה גדול וענק! והם היו יורקים אש! היתה זו סכנת נפשות לעמוד לידם, הם יכלו להרוג אנשים ביריקה אחת.

הופה!! עכשיו הילדים כבר מקשיבים, יש כאן צבא ענק של "רחפני נפין", שכאו בהמוניהם והחלו לאכול כל מה שרצו, ומי שהעז להתקרב אליהם הרגו אותו ביריקה אחת.

ליל הסדר מושלם

כאלו מדרשים יש לאלפים!! וישנם ספרים מדהימים המלאים בדברי חז"ל אלו. כל מה שעלינו לעשות זה להכין סיפור מושך ומרתק, לדעת מתי להרים את הקול ומתי להוריד, מתי לקפוץ, ואיך להתחבא, איך לשלוף פתאום מהכיס או מתחת לכיפה צפרדע קטנה מפלסטיק, או חיה אחרת, או ללבוש תחפושת, בכך נרגיש שאנו נכנסים לתוך הדמויות.

איך לספר?

ובכן את סיפור יציאת מצרים יש לספר בשתי דרכים:

- בצורה של שאלה ותשובה. מצה זו על שום מה? ואז יש תשובה. כי השאלה מעוררת את האדם, ורוצה לשמוע את התשובה, משא"כ כשהדברים נאמרים בצורה של הרצאה, זה לא מושך את הלב לשמוע.
- מתחיל בגנות ומסיים בשבח, דהיינו שמתוך קושי המצב באים להודות על הישועה הגדולה של השי"ת.

מה לספר?

ובכן, אם באנו לספר את כל הסיפור הירידה למצרים, אנו צריכים לספר ארבע פרשיות בתורה, מפרשת שמות עד בשלח ואיך נספיק את כל זה בליל הסדר? ולכן בחר בעל ההגדה כמה פסוקים מפרשת כי בוא (דברים כו, ה – ה) שהם מתמצתים את ארבע הפרשיות הנ"ל ובהם צריכים להתמקד, ואלו הם הפסוקים:

א. וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲדַמֵּי אֲבָד אֲבִי וַיִּדַּד מִצְרַיִם וַיַּגְדֵּ שֵׁם בְּמִתִּי מִעַט וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי גָּדוֹל עַצוֹם וְרָב:

ב. וַיִּדְעוּ אֶתֵּנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה:

ג. וַנַּצַּעֲקֵךְ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת־קִלְנוּ וַיִּדַּא אֶת־עֲנִינוּ וְאֶת־עַמְלָנוּ וְאֶת־לְחַצְנוּ:

ד. וַיּוֹצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה וּבְמֶרְא גָדֹל וּבְאִתּוֹת וּבְמִפְתָּיִם:

הרי לפנינו ארבעה חלקים: א. הירידה למצרים. ב. קושי השעבוד. ג. הצעקה להשי"ת.

ד. ישועת ה' במכות מצרים, ויציאת בני"ל ממצרים לחרות.

בשביל מה לספר?

התשובה היא כמו שאומר בעל ההגדה: "לפניך אנו חייבים להודות ולהלל וכו', שתכלית כל הסיפור הוא כדי שנודה להשי"ת על כל הטוב שגמלנו!

כיצד מספרים?

הסיפור צריך להיות עם מסקנות של 'וידעתם כי אני ה'", להודיע שהקב"ה יודע את מעשה האדם ואת מחשבותיו, שהקב"ה הוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם. יש כאן יסודות אמונה עצומים, שהלילה, ליל הסדר הוא הזמן הראוי ביותר לעסוק בהם.

הצגה לליל הסדר:

יבין שק ישו, וחלוק ישו וכיסוי לראשו כפייה, ולסכם עם אחד הילדים שלאחר אמירת 'הא לחמא עניא.

[תצאו לאחד החדרים להתחפש, ומניחים את השק ע"ג הבתה, ולהבין לילד דף עם שאלות אלו]:

הילד שואל: מי אתה? האב עונה: יהודי. | הילד שואל: מאיפה באת? האב עונה: ממצרים.

הילד שואל: ולאן אתה הולך? האב עונה: לירושלים. | הילד שואל: מה יש לך עם הגב? האב עונה: שק.

הילד שואל: מה יש בו? האב עונה: מצות. | הילד שואל: למה מצות ולא לחם?

האב עונה: יצאנו ממצרים בחיפזון ולא חיבינו שיאפה הלחם, כי אם מצות,

ונאמר: משארותם צרורים כשמלותם.

ליל הסדר מושלם

חלק ב'
עצות לילדי ישראל
כיצד נכין נכון, ונאמר חדושים בליל הסדר

הדשנים – בללים השונים, אך נכין נכון, ונאמר החדושים בליל הסדר

1. הכנה: כמו שאדם לא קורא ספור בשעה שהוא רץ לאוטובוס, כך נכין את עצמנו, ליל הסדר ימים מספר קודם חג הפסח. ניצור אוירה מתאימה רגועה וננוחה, נשב בנחת להכין מדרשים וחדושים מיוחדים. נתבונן במדרשי חז"ל בפרט בספור עשר המכות, ונדלה משם פנינים הממחישים את מצב בני ישראל במצרים, ואת הנסים שנעשו בעשר המכות ובקריעת ים סוף. נוסיף מפרי הדמיון שלנו מה קרה במצרים בכל אחד מהמכות. נכתב את הדברים בצורה יפה, נעבר הנהגה לראות שכתבנו נכון.

2. נפתח ספרי "הגדה של פסח", נקרא את החדושים, וכשנגיע לחדוש מיוחד, נלמד אותו עד שנבין אותו היטב. ואם נבין נכון את החדוש, נדע לאומרו נפלא, ומלא במתיקות התורה!

3. שהחדושים והמדרשים שבחרנו יהיו "קצרים וקולעים"!

[על פי רוב חדושים ארכים ומפולפלים, גורמים לשומעים לאבד את הרכוז, וכבר לא מקשיבים].

4. חשוב שהחדושים יהיו קלים להכנה, מתבלים בספור או משל מענין, המושך את לב השומעים. לא נבחר בחדושים שכבר פולם מכירים משנים קודמות. "קשה עתיקא מחדתא"!

5. אמרו חז"ל: נוח לו לאדם בקב שלו מ-ט' קבין של חברו". ילד מתחבר וזוכר היטב מה שהוא כתב, וכל שכן מה שהוא חדש, זה חביב עליו! לפני החג, נכתוב במחברת מיוחדת את החדושים,

בצורה יפה. [וכבר אמר הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי ז"ע: "הכתיבה היא כמו 4 פעמים של חזרה". "והקנה לך חבר".]

6. את החדוש נאמר בטון מלא בטחון עצמי, בקול רם, במאור פנים. נדע היכן להגביה את הקול והיכן להנמיק, נעביר מבט ונביט בפני כל השומעים. נזכר, שהחדוש יהיה "קצר וקולע"!

7. שנספר על עשר המכות, נמחיש בכל הנתן את עשר המכות (נתן להעזר בדגמאות שבפרק ה').

ליל הסדר מושלם

חלק ג' פזיזנים יקרים ממדרשׁי חז"ל בסיפור עשר המכות

תאוד ארמונו של פרעה

חז"ל אומרים שבארמון של פרעה היו ארבע מאות פתחים, בשביל מה הוא צריך כל כך הרבה פתחים? ובפרט לאור העבדה שפרעה לא תפס מקום כ"ב גדול... שהרי גבוה היה בסך הכל אמה אחת [לשיטת הגר"ח נאה זה רק 50 ס"מ, ולחזו"א 60 ס"מ]. ולדברי הכל אינו גבוה יותר מחבילה של טיטולים... אז לישם מה הוא צריך כ"ב הרבה פתחים? אלא, מבין שהיה גאותן גדול ורצה להראות לכלם את כחו ולפרסם את עצמו, שהוא המעצמה השולטת בכל העולם. זאת ועוד, שפרעה עשה את הפתחים בהתאם לגובה הנמוך, כדי שכל מי שיבנס לארמון יאלץ להשתחוות לו.

כל פתח היה מקף בשומרים וחילים רבים. אמנם שמושה רבנו ארון הנביאים הגיע לארמון יחד עם אהרן הכהן קדוש ה', מלאך ה' צבאות, אז נעשה גם וכל הפתחים התרחבו ועלו כלפי מעלה בהתאם לגובהו של משה רבנו ע"ה, שהיה גבוה עשר אמות, והאריות שהיו נצבים ליד כסא פרעה הלכו לקראת משה ואהרן ולוו אותם מכאן ומכאן, כך שפרעה נחרד לגדל המראה. וכאן התחילו משה ואהרן את ההתראה הראשונה, הלא היא ההתראה על מכת דם.

מכת דם

משה רבנו מתרה בפרעה שבמשך שבעת ימים כל מימי היאור יהפכו לדם, לא 'כמו' דם אלא דם ממש! הדגים בידוע לא אוהבים לשמות דם, וממלא הם ימותו, והריח הנודף מהיאור יהיה בהתאם... חויז מזה היה דם בכל ארץ מצרים, דהיינו בכל בתי המרחץ של מצרים ובכל מקום של בנוס מים בכלי הפך לדם. וגם בכלי העץ והאבן הכל יהיה דם. אין שום מים במצרים, את ההתראה הזו שמעו כל המצרים בדרך גם, שקולו של משה רבנו היה הולך לארבע מאות פרסה, והם צחקו ממנו כי לא האמינו לדבריו עד שזה הגיע... יושב לו מצרי ומעין בעתון שלו ולוגם מים, ולפתע הוא מרגיש דבר מסריח בפיו, ומגלה שכל המים שבכוס נהפכו לדם, מיד רץ אל הכיור פותח את הברז לשטף את פיו, והנה הוא מגלה לתדהמתו שבמקום מים יוצא לו דם! מה קורה כאן? שואל את אשתו, והיא אומרת לו: גם אני לא יודעת מה קורה פה, כל הבצק שעשיתי נהיה בצבע אדום.

בעודם תמהים, מגיע בנם וכל פיו נוטף דם, שניהם מתנפלים עליו וצועקים: זה פרח איפה היית? עם מי רבית? והוא משיב בתמימות: מה עשיתי? מה שבקשתם עשיתי, צהצחתי שנים! רק שבמקום מים יוצא לי דם. המצרי פותח את המקרר ומוציא בקבוק מי עדן, אלא שהוא מוצא בו דם עדן, אשתו אומרת לו תעזב בקבוקים, היום יש תמי 4, הוא לוחץ על תמי 4 ויוצא לו פרעה 10, הכל מלא דם!

ליל הסדר מושלם

אמר המצרי, אני חייב לברר את הענין המוזר הזה אצל השכן. הוא הולך ודופק על הדלת וצועק זה עבדאללה אפתח אל באב! השכן פותח את הדלת שכלו צבוע בצבע אדם מכף רגל ועד ראש. תגיד לי מה קרה לך? מה זה פורים היום? למה התחפשת? השכן עונה לו: לא התחפשתי בסך הכל יצאתי מהמקלחת. הבחור נכנס להתקלח וחזר עם צבע אדם דביק בגופו, מלא שפשפות למשך שבוע ימים...

הם מחליטים ללכת ביחד ליאור ולהתפלל אליו על המים, שהרי הוא 'אליל העיר' הממנה על המים. כל הדרך הם רואים מדשאות בצדי הדרכים וממטרות של דם. תשמע, אומר לחברו, ראש העיר הזה לא נורמלי, הוא משקה את הדשא עם דם... תראה את המזרקות, הכל דם. ככל שהם מתקרבים ליאור, ריח הצחנה הולך וגובר, תגיד אתה מריח משהו? מריח? נראה לי שעדר של פרות מתו כאן.

הם מגיעים חמשים מטר לפני היאור, ושם עוצר אותם שוטר מצרי עם מסכת אב"כ. אין מעבר הוא אומר להם, האלקים שלכם מסריח, אתם יכולים לחזר הביתה... הם חוזרים לביתם שבורים ורצוצים, רק נכנסים לבית והילדים צועקים: אבא! אמרת שהיאור יביא לנו מים, הלכת ליאור והיכן המים? אנהנו צמאים, והאבא משיב גם אני צמא, מה אפשר לעשות.

והנה אומרת לו זרש אשתו: אתה שומע, ראובן העבד היהודי שלנו לא הגיע היום לעבודה! והוא אומר לה: הוא לא יבוא יותר, זה נגמר! ברגע שהקב"ה החליט שהשעבוד בא אל קצו הכל נגמר. אז אולי תלך לארץ גשן, ותראה אם ראובן יכול להביא לנו מעט מים. את צודקת, הוא ומר לה, ומיד יוצא לדרך.

המצרי מגיע לביתו של ראובן, וראה אותו משקה את הגינה עם צנור מים זכים. תגיד לי ראובן, מה אתה עושה? אני משקה את הגינה שלי. בן, אבל לא חבל על המים? חבל על כל טפה, למה חבל? שואלו ראובן. הרי היאור מלא מים בשפע? המצרי מגמגם: בן, בודאי, בעצם לא כל כך מלא מים. ושואלו המצרי: האם זה מים אמתיים? בודאי עונה לו ראובן, ומיד מברך שהכל ושותה. אומר לו המצרי, תן לי בבקשה בוס מים צלולים לשותות, היהודי מגיש לו בוס מים, וברגע שהמצרי הרים את הכוס המים נהפכו המים לדם. מחזירו לראובן, ושוב חוזרים להיות מים צלולים... אומר המצרי לראובן בבקשה תמוג לי מהיד שלך לתוך הפה שלי. והנה מיד שנגעו המים בפיו של המצרי נהפכו לדם.... אומר לו המצרי תחזיק את הכוס, ונכניס שני קשים לתוך הכוס ונשתה. לראובן יוצא מים ולמצרי דם.

שואלו המצרי מה אמרת קודם ששתית? עונה לו ראובן, ברכתי את הקב"ה שהוא מלך העולם, והוא זן ומפרנס לכל, והכל ממנו יתברך שמו כי הוא ה' האלקים האמתי ולא היאור או האלילים שלכם. ומה שאתה רואה בכוס זה רצון ה', שהקב"ה רוצה שיהיה מים זה יהיה מים, וכשהקב"ה רוצה זה יהיה דם. ממשיך ראובן ללגם מהכוס והמצרי עומד להתעלף מצמא. אומר לו היהודי רק אם תקנה בקנין גמור ממני את המים זה ישאר מים... ואמרו חז"ל שממכת דם נתעשרו בני ישראל. הגוי שלם ליהודי בשטרות רבים, אך בשחרים את הכוס עדין זה נהפך לדם. אומר לו ראובן, בנראה אחד השטרות מזיף, ביחד בדקו את השטרות, ומצאו שאחד מהם מזיף, ורק לאחר שהמצרי החליף את השטר המזיף במקורי נהפך הדם למים, ושתה המצרי. נמצא שהיה כאן השגחה פרטית מדקדקת על כל מצרי ומצרי ועל כל בוס מים שקנו מהיהודים. חזר המצרי לביתו וספר את הנס לחבריו וכך כולם הגיעו ליהודים.

ליל הסדר מושלם

מכת צפודים

כתוב בפסוק: ושרץ היאור צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך וכו'. מהו ועלו? אלו המעלות שבהם. עוד פרשו שהם יעלו מן התהום לקרקע של הארמון של פרעה, וכשעלו נתקלו ברצפת השיש של הארמון שברו אותו ויצאו.

רעש של מוזיקה קבועה, שבעה ימים, א"א להוריד את הוליוודים. נכנסות הן לכל מקום. נכנסו למעים שלהם וקרעו אותם וצעקו מבטנם. ואחת אמרה להברתה לא נצא מכאן עד שבן עמרם יאמר לנו לצאת. גם לאחר שיצאו אזניהם של המצריים לא נרגעה מהרעש. ואלו היהודים לא שמעו מאומה.

מכת בנים

היו י"ד סוגי בנים ירכובות, עלי מים, ספיפין, נמלה, ביוקיבילי, בניהם בגודל ביצת איזו או תרנגולת. נדמין בנה בגדל עכבר... הבנים היו על עפר מצרים, כל העפר שהיה במצרים נהפך לבנים. להגמא בקירות הבית, או בתקרת הבית. ועד כמה העפר? יש אומרים אמה ויש אומרים שתי אמות. המצריים היו הולכים בתוך ברכה של בנים. נדמין את פרעה שהיה בגובה של אמה לא יכל ללכת ברחוב, והיה הולך עם שנוקרל וצולל בים של בנים. הם נדבקו לזקנו הארך שעמו עשה את כל הכשופים, ולכן במכה זו אמרו המצריים: אצבע אלקים היא! הם מודים שאינם מסגלים לעשות בכישופיהם את המכה הזו, או להסירה.

מכת ערב

אומר משה רבנו לפרעה אם אינך משלח את בני ישראל אתה הולך להכיר את הסאפרי הגדול בתבל, והפרטיסים חנם... "וגם האדמה אשר הם עליה", ב' פרושים:

א: הגר"א מפרש: שישנה חיה הנקראת אדני השדה שקשורה עם הטבור לאדמה וארכו חמשים אמה, ואם חותכים את טבורה היא מתה. ומכיון שהיה צווי לכל החיות לבוא למצרים הרי כולם הגיעו, ואדני השדה צריכה לבוא עם האדמה.

ב. ויש אומרים שכל חיה צריכה את האזור שבה היא רגילה לחיות בה, כגון הדב הלכן בקר של סביר, והאריות בחם של אפריקה. ובכל מקום מזג האויר שונה, וכן את המאכלים שכל אחת צריכה שונה אחת מחברתה. וכל רחוב במצרים היה בו טבע ונוף שונה, כדי שהחיות ירגישו בביתם. (כך היה גם במעשה של אלישע והדבים). הדבים הרסו את כל המטע של האבוקדו, שברו את הבתים, אכלו את ילדיהם של המצריים. והעבד היהודי כתב לאדונו המצרי את שמות ילדיו שנטרפו ע"י איזה חיה כל אחת נטרפה...

מכת דב

תוך כדי נסיעה מהירה של המצרי על סוסו, הגיע מכת דב, הסוס עמד מלכת נפל עם רוכבו אחור. ונבין איזה מכה חזקה קבל המצרי בראשו, מלבד שהסוס שלו מת. במכה זו מתו חמשה סוגי בהמות: סוסים, חמורים, גמלים, בקר, וצאן. המות היה פתאומי וברגע אחד.

ליל הסדר מושלם

מכת שחזן

ה' צנה על משה ואהרן לקחת מלא חפנים פיה כבשן, והם מלאו את ידיהם בפיה, אהרן העביר את הפיה שבידיו לידיו של משה, ומשה העביר את הכל לידו האחת וזרקו השמימה, ואז הפיח התפוז ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, על כל ארץ מצרים. בכל מקום שנכנס גרגיר אחד של הפיח החלו הנירודים בכל גופם של המצריים. הם לא הצליחו לגרד את הגב שלהם, ולכן עמדו אחד אחרי השני בלי גופיה וכל אחד מגרד את גבו של חברו.

נדמין את כל ארץ מצרים אנשים עומדים במעגל של מגרדים. היהודים שעמדו בתוך המעגל מוחאים בפנים למי שמגרד חזק יותר לחברו, רואים ונהנים. החרטומים לא יכלו לעמד לפני משה מפני השחזן שאחז בהם, מרב הבושה.

מכת ברד

במכה זו עשו האש והמים שלום בניהם, אע"פ שהם יסודות מנגדות זו לזו. וזה ממש גלוי שבינה. המצריים היו בשדה שלהם ואז החלה מכת ברד בצורה של אבנים גדולות, וי"א שכל אכן היתה ארבעים סאה – מקוה קטן. היה מצרי שנתפס בין אבני הברד ולא יכל לצאת עם בהמותיו, והיה רעב, ושחט את הבהמות שלו לאוכלם, ואז הגיעו רשפים – עופות ענק, ולקחו את חתיכות הבשר ואכלו אותם. וזה שאמר בתהלים: ויסגר לברד בעירם ומקניהם לרשפים. הברד ירד בצורה מכוונת והרג בני אדם ושבר את העצים של המצריים. ולאחר שנשברו העצים ומתו הבהמות שהיו בחוץ הפסיק לרדת הברד, ואז המצריים חפשו אוכל וחשבו שנגמרה המכה ויצאו, אך שוב הלם בהם הברד בחזקה, והכפיה שלו יצאה מכבסת עם הרתחה.

מכת ארבה

במיות אדירות של ארבה הגיע למצרים עד כדי שנהשבה ארץ מצרים. חיסלו את כל היכול שהיה בעצים, ואת כל הירק והעלים שהיו בחוץ. (שהרי הארבה שבר אותם ואכלם). רצו המצריים לאכול את הארבה כי כבר לא נשאר להם מה לאכול.... ותוך כדי שכבשו אותם הארבה סמאו את עיניהם. וכל מה שהכניסו לחביות קמו לתהיה וברחו. וחשבו המצריים שיש בחביות חגבים, והביאו סוחרים למבור להם אך להפתעתם הכל היה ריק... איזו אכזבה ובושה מהסוחרים. (ממכה זו יש להתחזק בתחית המתים).

מכת חשך

מכה זו היתה ששה ימים. בשלשה ימים ראשונים היה חשך רגיל ואח"כ חשך סמך, עד כדי כך שלא יכלו לזוז מהמקום. בשלשה ימים ראשונים הדליקו המצריים אבוקות של אור להאיר את ביתם, אולם בשתחיל החשך הסמך הם נהפכו לאבוקה מהלכת. נתאר מצרי שהיה באמצע ללעס שנצל, הוא נשאר עם השנצל בפה, ולא יכל לזוז, ויצאו מהשנצל תולעים ואכלו את בשרו, ומלבד הריח המסריח שיצא ממנו... ונזכור שחוש השמייעה שלהם עבר, והם שומעים שנכנסים לביתם ופותחים את הארונות, והם לא יכולים לעשות כלום. הם נכנסו לצום של שלשה ימים בלי להתכונן מראש, אז כמה מתו ברעב!

ליל הסדר מושלם

במכה זו המית ה' את הרשעים בעם ישראל שלא האמינו בגאולה ולא רצו להגאל, מכיון שלא האמינו איד יהיה להם אוכל ומזון במדבר, ויטרפו אותם החיות שבמדבר. ורק מי שהאמין בה' זכה לצאת ביציאת מצרים. וכמה מתו במכת חושך? ארבע המשייות מעם ישראל שנאמר: "וחמושים" עלו בני. 80% נעלמו.

מכת בכורות

לאחר מכת חושך פרעה שולח לקרא למשה ואומר לו שהוא מוכן לשלח את ישראל בתנאי שהצאן והבקר ישאר עד שתחזור. אומר לו משה לא רק שנקח את הצאן והבקר אלא גם אתה תוסיף לנו זבחים ועולות שנקריב... ואז פרעה מאיים על משה ואומר לו: "כי ביום ראותך את פני תמות! והנה בליל ט"ו בניסן החל בחצות מכת בכורות ופרעה שהיה בכור פחד שמא ימות והחל מחפש את משה ואהרן בארץ גשן. בשעהילדים ראו שפרעה מחפש את משה ואהרן היו מבלבלים אותו היכן הם נמצאים. ומחדש רבנו האור החיים הק' שאמר פרעה, הרי אמרתי למשה "ביום ראותך פני תמות", ועכשו לילה, ולכן היה צועק "עכשו לילה" וזה שאמר הפסוק: ויקם פרעה לילה. נדמין איש גמד עם פיגמה פרחונית צועק ברחוב עכשו לילה!

ואז בא אליו משה ושואלו לרצונו, ואומר לו קומו צאו – תסתלקו מפאן בלכם, ואומר לו משה תאמר בקול רם שבלם ישמעו: "הרי אתם לעצמכם, הרי אתם בני חורין" וכל ישראל היו באמצע אכילת קרבן פסח, ואמר לו משה אנו לא גנבים שנצא בלילה, נצא בבקר.

החלו כל ישראל לומר הלל, "הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה". כך נגמרה הגלות של 210 שנים, ה' רוממונו מכל עם והוציאנו ממצרים, ונאמר לפניו הללויה. ויה"ר שבשם שנגאלו אבותינו ממצרים, כך נזכה אנו בקרוב לגאולת עולמים, אמן.

ליל הסדר מושלם

חלק ד':

שבילי אור

נקודות מהותיות לאמרם לבנו בליל הסדר

א. "ורוממתנו" - מתחילה היו אבותינו עובדי עבודה זרה, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו...'

נתבונן מה ההבדל בין עם ישראל לבין הגויים, שניהם אוכלים, ישנים ועובדים? אלא לבני ישראל יש את התורה, ואת קיום המצות. נמצא שהתורה מרוממת אותנו מכל האומות, זה שאנו אומרים "ורוממתנו". וזה הכונה בהגדה: "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו". נדע לנצל את המעמד המיוחד שזכינו לו בזכות קבלת התורה.

ב. בני חורין - כמו שבן מלך לא ישחק וידבר עם בני השפחות, ועם ילדים זולים ורדודים. כך אנו הנסיכים, בני מלכים נדע להתרחק מחברים רעים, מכיוון שזה לא מהכבוד שלנו לשוחח עמם. וזה הלקח כלילה זה להזכירנו שאנו "בני מלכים".

ג. אנו שגרירים של הקב"ה בעולם הזה
אנו שגרירים של הקב"ה בעולם הזה, כך כל בן עליה צריך להרגיש כל חייו. הבדל גדול בין יהודים לגויים. הגויים מגדלים את ילדיהם (כמו החיות והבהמות) לצורך חיי העולם הזה. אבל היהודי מגדל את בנו כדי שיהיו עוד אנשים בעולם הזה שמגדלים ומרוממים את שמו של ה' בעולם.

ואנו שזכינו להיות השגרירים של הקב"ה בעולם, מייצגים אנו את דרך העם הנבחר. עלינו להתנהג בדרך של "רוממות" יראת כבוד ויראת ה', בכל עת וזמן. נשמור על עינינו ולשונונו, ושיהיה מלבושנו מלבוש כבוד היאה לבן תורה ועליה.

ד. למה סובלים בעולם הזה - ואוציא אתכם מתחת סבלות מצרים...
יש להבין מדוע אנשים כל כך סובלים בעוה"ז, במחלות שונות וייסורים נוראים. ובפרט עם ישראל סבל בכל שנות גלותו? למה?

בעל צרור המור כתב דבר נפלא: כשהקב"ה אמר לאברהם שהוא מתעתד להפוך את סדום, התפלל אברהם אבינו על אנשי סדום הרשעים, והתורה מאריכה בדבריו אל הקב"ה, אולי יש שם חמישים, שלושים, עשרה, חמשה צדיקים וכו'. אולם בפסוקים שלאחר מכן כתבה התורה: ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה... ואברהם לא ביקש לא התפלל ולא הפציר בהקב"ה

ליל הסדר מושלם

שיבטל מעליהם את הגזירה. או שיומתק להם עול הגלות?! ויש להבין, וכי אברהם מרחם יותר על אנשי סדום מבניו, היתכן?!

עונה על כך בעל 'צרור המור': כדי לקבל תורה חייבים להתמודד! אברהם אבינו ידע שהגלות והייסורים במצרים הגיעו לישראל על מנת לזכך אותם כדי שיהיו ראויים לקבל את התורה, ועל כאלה ייסורים, אין חפץ להתפלל שלא יגיעו, שכן בלעדיהם לא נזכה לתורה, לייסורים אלו יש מטרה.

נמצא שהסבל שיש בעולם – טמון בו טוב גדול עבורנו. יחד עם זאת חשוב שנדע כי גם שבא סבל מאת הקב"ה הוא מגיע במידה קצובה ומדודה. והראיה לכך, יצאנו ממצרים בחיפזון! כשבצקם על שכמם, מכיוון שנגמר זמן השעבוד לא מחכים דקה. וכך היה אצל יוסף: "ויריצהו מן הבור".

ה. אמונה תמימה - "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך ... לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".

נתאר לעצמנו שיאמר רב בישראל לתלמידיו: 'עלו על האוטובוסים, כולנו נוסעים'. שואלים התלמידים: רבי, לאן נוסעים? הרב לא מוכן לגלות את היעד. האם היינו מסוגלים לעזוב מיד את הבית, בלי לדאוג לצידה מספקת, ובלי לארגן מקום למגורים וכו'? ביציאת מצרים קרוב לחמישה מיליון יהודים לא שואלים שאלות, "זכו לאמונה תמימה", יצאו רק עם מעט בצק, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה... וזכו אח"כ "לחם אבירים אכל איש", לחם של מלאכים למשך ארבעים שנה.

ו. אמונה בצדיקים - אילו נתן לנו את המן...

רבינו החתם סופר ז"ע מביא רעיון נפלא: כידוע, היה אסור להותיר מן של היום ליום שלמחרת, כמו שאמר משה: "ואיש אל יותר ממנו עד בוקר". ויש להבין, שואל החתם סופר, מדוע כעס משה רבינו על דתן ואבירים שהותירו מן המן, וירם תולעים. הרי בעת כל עם ישראל רואים שלא משתלם להשאיר מן, שהרי זה יהפך לתולעים. על מה כעס משה?

ומבאר, הרי בכל משפחה היו עשרות ילדים (ששה בכרס אחד) והיה אסור להשאיר פירור אוכל למחר. ובכל לילה היה מלחמה פנימית, אולי נשאיר מעט מן הלילה, אולי התיעוק יבכה באמצע הלילה וירצה לאכול? אולי מחר לא ירד מן? אך כל ישראל התגברו מחמת שהיה להם "אמונת חכמים" – האמינו בדברי משה שהזהיר לא להותיר מן המן.

אך לאחר מעשיהם של דתן ואבירים, אין כבר את הניסיון של אמונה בדברי משה רבינו, כי כל אחד לא ישאיר מן מחמת שהוא ייהפך לתולעים. נמצא שדתן ואבירים קלקלו את האמונת

ליל הסדר מושלם

חכמים ובצדיקים, את הקבלה המוחלטת שאינה נשענת על ידיעה והבנה. ועל זה כעס משה רבינו!

‡. כוח התפילה – לצעוק אל ה' ורק אליו – כי כבוד פה וכבוד לשון אנכי...

א. שואל רבינו האור החיים הקדוש זי"ע: יש להבין מדוע הקב"ה לא ריפא את משה רבינו, וכבר אינו יכול היה לטעון זאת?
ומיישב: מכיון שמושה רבינו לא ביקש! נמצא שאם לא מבקשים – לא מקבלים! (ובפתיחה לספרי ישמע מהיכלו קולי הארכתי בזה, ע"ש).

ויש להבין מדוע משה לא ביקש? ועוד קשה, הרי במתן תורה כולם התרפאו, ומדוע משה לא התרפא?

ומיישבים בעלי המוסר: משה לא רצה שה' ירפאהו מכיוון שרצה כל ימיו לזכור את הנס שה' עשה עימו בילדותו (שלקה מהגחלים). ואם היה מתרפא אולי היה שוכח את חסד ה' וניסיו עימו. ולכן לא נתרפא במתן תורה.

ב. בפרק ק"ו בתהילים מובאים ארבעה שחייבים להודות: עוברי מדבריות, חולה שהתרפא, היוצא מבית האסורים, ויורדי הים.

המלבי"ם מדייק דבר פלא, הנה אצל יורדי הים והולכי מדבריות נאמר: "ויצעקו" אל ה' בצר להם. ואז כתוב: "ממצוקותיהם יוציאם". לעומתם אצל חולה והיושב בבית האסורים נאמר "ויצעקו אל ה' בצר להם" ומסיים הפסוק: "ממצוקותיהם יושיעם". מה ההבדל?

וביאר, כי יורדי הים והולכי מדבריות כשהם נמצאים בצרה, אין להם למי לפנות לעזרה ועל מי להישען, ולא יעזרו להם קשרים ופרוטקציות או כסף, רק לצעוק ממעמקי ליבם להקב"ה שיצילם מהצרה וזה "צעקה". ואז ה' יוציאם.

אבל אדם חולה – חושב שרופא טוב יוכל לעזור, והיושב בבית האסורים מקווה שעורך דין טוב יוציא אותו משם. הוא מתפלל, הוא זועק לה', אך התפילה מבחינתו היא סוג נוסף של השתדלות... ולכן ה' רק יושיעו. נמצא כי הצעקה שבאה ממעמקי הלב, היא מבטאת שהאדם נשען רק על הקב"ה, ומבקש רק ממנו. בני ישראל זכו לגאולה – ויצאה ממצרים מכיוון שהם סמכו על הקב"ה לבד, ולכן נאמר: ויצעקו, ותעל שוועתם אל האלוקים. נמצא שכאשר נשענים על הקב"ה בלבד זוכים מיד לישועה!

ליל הסדר מושלם

חלק ה' רעיונות להמוחשת עשר המכות

דם:

הדם זה בקבוק שחציו שמן תינוקות וחציו מים צבועים בצבע מאכל אדום. לערבב אותם, ואז המים נפרדים, למים (נקיים) ולדם! אפשר גם לקחת בקבוקון עם פטל אדום! או קערה ובה מפריד שקוף, ובחלק אחד ליתן מים ובשני מים עם פטל. או במפל ביתי ליתן במים פטל אדום.

צפרדע:

להכין צפרדעי צעצוע! אחת גדולה והרבה קטנות, ולהמחיש. להכניס לפני כן לתוך הכיסים ולנעלים מתחת לכיפה צפרדעים קטנים ולהוציאם תוך כדי הסיפור במכת צפרדעים. ניתן גם להכין מבריסטול ירוק, צורת צפרדע.

כילים:

הכילים זו שקית פעילות שבתוכה סבון כלים... ערבו בתוכה מין נצנצים שחורים כאלה. ולהמחשת המכה, יכין מקל גירוד הגב, כאילו יש לך כינים.

ערוב:

קנו שקית של צעצועי חיות נחלק לכל ילד חיית פרא מפחידה! ועליו לספר מהי עשתה במכת ערוב במצרים. ניתן גם להכין ע"ג קאפה עם קפלה בתים ולהדביק עליו את החיות, ניתן להציג את יצירתו, ולספר על מכת הערוב.

דבר:

מהו דבר? זה מחלה קטלנית שהרגה את הבקר והמקנה של המצרים המרושעים.

שחין:

בערב החג לקחת ציור של ילד ולהדביק עליה מדבקות אדומות על הפנים. או לקחת תחבושת וליתן על היד והרגל.

ברד: לקחת קופה עם גרגרי חומס ולנער וישמע רעש של ברד חזק.

ארבה: ניתן להשיג בחנויות צעצועים. לזרוק על הרצפה, ולהניח על הילדים.

חושך: לקחת קופסא ולעשות חלונות ולהדליק פנס כדי שיהיה שם אור, וחלק להשאיר חשוך.

מכת בכורות:

באותו קרטון להניח מיטות עם בובות. ובדלת של הקרטון לעשות צורת פתח עם משקוף ולצבוע את המזוזות והמשקוף בצבע אדום, עם כיתוב: מזוזות, משקוף. להדגים ולהראות כמה שאפשר מוחשי.

ליל הסדר מושלם

טבלת עזר לפי סדר גילאי הילדים ורמותם:

גיל:	הקושי:	עצות ופתרונות:
מגיל 4 עד גיל 7	1. מאבד ריכוז לאחר זמן קצר. 2. עייפות בשעות המוקדמות של הלילה. 3. להתאים הסיפור לרמת הבנתו.	שינה בצהריים – חובה. שתהיה לו הגדה עם ציורים ותמונות. לשתף אותו בשאלות לפי רמת הבנתו. (רצוי מהחוכרות והדפים שהביא מהגן שלו). לבקש ממנו לספר מה שהוא יודע. ליתן לו תפקיד לפי רמתו ויכולתו. להושיבו (אם ניתן) על יד האב, עידוד ויחס תמידי. הפסקה מידי זמן למשחק ולאכילה. להקדיש לו זמן מיד בתחילת אמירת ההגדה. ליתן לו דברי מאכל הגורמים להיות ערני. הפתעות ופרסים.
מגיל 7 עד גיל 11	1. קשה עליו ישיבה בריכוז זמן ארוך. 2. הילד חייב להרגיש מחובר ושייך. 3. עייפות 4. נזכור שגם הם צריכים המחשה, ויחס חם, אפילו שאינם כ"כ קטנים!	שינה בצהריים – חובה. ליתן יחס של כבוד, והשיבות. להקדיש עמיהם זמן קודם ליל הסדר שיכתבו חידושים קולחים, קצר וקולע. [ובעת שהם אומרים את החידוש להקשיב להם]. לשאול אותם חידות מההגדה, לפי הבנתו, ולתגמל בפרסים <u>בו ברגע!</u> ליתן להם תפקידים, כגון מזיגת היין וכו'. כל אחד לפי גילו. מומלץ מאוד שיבינו הצגה מיוחדת על יציאת מצרים או קריעת ים סוף עם תחפושות.
מגיל 11 עד גיל 14	נזכור: יש מהם שרמתם לא כ"כ גבוהה. יש מהם עם קושי קשב וריכוז. יש מהם שזקוקים יותר לתשומת לב, אפילו שהם גדולים. דברים אלו גורמים להם לא להקשיב או לקום או לדבר, נדע להיות עמיהם.	שינה בצהריים. בכל כמה דקות לומר להם מילת כבוד ויחס חם, והערכה. קשר עיניים תמידי. לשמוע את חידושים, ולפרגן להם. לכבדם בפרט בעיני האחים הקטנים וגם הגדולים מהם. מבצעים, חידות, ופרסים ברמה גבוהה יותר (יש אפשרות להכין בערב פסח כרטיסי זיכוי לכסף ולחלק להם על כל חידוש שאומרים). ליתן להם תפקידים מכובדים יותר. ונזכור שפעמים חובה "להתעלם".... ולא להעיר...

ליל הסדר מושלם

אלה:
 אם היה האזנה se פרעה?
 תשובה:
 פושטיה על פושטיה
 אלה על אלה

פרק ה' 'אתגרים' ל' חידונים לליל הסדר

הקדמה לנושא החידונים:

על אב המשפחה להכין קודם ליל הסדר, אוצר מדרשי חז"ל על עשרת המכות, ויודיע לילדיו כי תוך כדי קריאת ההגדה, כשמספר סיפור יציאת מצרים ועשר המכות הוא שואל שאלות, ומחלק פרסים לעונים נכון... יספר את מדרשי חז"ל עם כל הברע"ן, ובגישה נכונה גם לקטנים. ומקודם יבין גם שאלות על מדרשי חז"ל אלו.

בסיום כל נושא יערוך חידון קצר, והעונים נכונה יקבלו את המתנה או הזיכוי, ופשוט לומר שיעשה בחכמה לקבל תשובה מכל אחד לפי רמתו, (ומי שענה תשובה לא נכונה, לא לומר לו "לא נכון!" אלא לומר לו: תשובה יפה ונכונה, אתה מתקדם לתשובה הנכונה!) העיקר להשאיר טעם של "מתיקות" וחוויה! וכמובן, מי שעונה נכון יתוגמל, ומיד... (הריווח: הקשבה מלאה, הצבת מטרה מתוגמלת, והשראת שמחה).

חידון א': שאלות ותשובות לצעירי הצאן

- מדוע אנחנו אוכלים מצה בפסח? [להשכיח se היה לזכור מצה מן לתפוח מצה מן יציאת מצרים].
- מי הם ארבעת הבנים? [חכם, רשע, תם ודליל יוצא].
- כמה כוסות יין שותים בליל הסדר? [ארבע].
- אילו דברים יש בליל הסדר שקשורים למספר ארבע? [ארבעה בנים, ארבע כוסות, ארבע קליפות].
- מדוע שותים 4 כוסות יין? [מכיוון שכס כוס הוא כנגד אחת מארבע שאלות של אלה].
- מהם ארבע לשונות של גאולה? [הואצאתי והצאתי וגאולה וצאתי].
- מה הייתה המכה השנייה? [צפרדע].
- מדוע טובלים את המרור בחרוסת? [להשכיח את הטעם שהיו מכינים מצרים. היוס אנתו אלה].
- מה מזכירה לנו הזרוע? [את קרבן הפסח שהקריבו אזותיו של יצא מצרים].
- האם אתה יכול לומר את כל עשרת המכות ברצף? [כן, צפרדע, כינים, ערוב, דב, שחין, דב, ארבה, חגב, זכורות].
- נסה להגיד את עשרת המכות מהסוף להתחלה: [זכורות, חגב, ארבה, דב, שחין, דב, ערוב, כינים, צפרדע, דב].

- מי אני? אני הדבר האחרון שאוכלים לפני ברכת המזון. יש הרבה מריבות בין מי שמסתיר אותי למי שמוצא אותי. מי אני?! [אפיקוראן].
- מי אני? אני אחת מהדמויות החשובות בסיפור יציאת מצרים. איבדתי צבא שלם וחצי מהארץ מתוך העקשנות שלי. מי אני?! [פרעה].
- מי אני? אני אחת מהמכות. גרמתי למצרים להתגרד בכל הגוף כמו משוגעים. מי אני?! [כינים].
- מי אני? השם שלי אינו מופיע בהגדה בכלל, אבל הלכתי כמה פעמים אל פרעה, יחד עם אחי, כדי לנסות לשכנע אותו לשחרר את עם ישראל. מי אני?! [מרים].

חידון ב':

לפי סדר א' – ב'

- א. קינוח סעודה הערב לא יוגש. כי במקום מיני צפחית בדבש. לחם אמונה – ממש כמו מן. [אפיקוראן]
- ב. כאשר ישאלו על השינויים בסעודה. להם המצווה לספר ההגדה. ויש מהם ארבעה מינים. [מינים]
- ג. הדבר שציפו לו במצרים ועד היום אנו מצפים לו? [אלה]

ליל הסדר מושלם

ת. כל השאלה היא מי. הוא אבי אבינו הארמי. הנזכר
לגנות ולא לשבח? (תרח).

חידון ג': לפי סדר א' – ב'

א. בשבת הגדול משיב לב אבות, בליל הסדר האחרון
שבכוסות? [מלא]

ב. אין לתרגול, רק לתרגולת בקערת ליל הסדר – את
קרבן חגיגה מסמלת? [ציע]

ג. אותו קנה אבא, כך כתוב בשיר, מוזכר בתורה לגבי
בישול בשר וחלב באותו סיר? [ציע]

ד. על זה נאמר ביד חזקה בשינוי סדר האותיות נקבל
מכה. [רע]

ה. בפסח, בהגדה ובתפילה הוא נמצא בשינוי ניקוד,
הראשון שכרך את המרור והמצה. [רע]

ו. בליל הסדר זה עיקר המצוה, והמקור: פרשה בתורה
העוסקת בפדיון פטר חמור. [הצעת צעק]

ז. בקשר לעמלק בשבת קודם פורים בהגדה – בכורך,
מילה זו אומרים. [כר]

ח. חמשה בפסח, ששה בסוכות, אין בכלל בשבועות. [מ]
[מאמ]

ט. נקרא משני הצדדים, לזכרו, את החרוסת אוכלים.
[טי]

י. יעקב אבינו עשה לפני הפגישה עם עשיו, פעמים בליל
הסדר אחת הופכת לשתיים. [יח]

כ. על הכסאות בליל הסדר, וכל השנה דגני בוקר מי אני?
[כריות]

ל. בפרשת חיי שרה לראשונה הוא הופיע, בהגדה כתוב
שאפילו מפרעה הוא היה יותר גרוע. [רע]

מ. בהגדה באחת מן הארבע מוזכר מחלף בכביש מספר
ארבע. [מסויט]

נ. בו נגאלו ישראל, ובו עתידין להיגאל. [ניס]

ס. בפסח מתחילים, ובשבועות מסיימים. [ספירת
העומר]

ע. במילה זו בפסוקים שבהגדה מובאים "אלו הבנים"
זאת מבארים. [מלא]

פ. אחת מהשתיים שבני ישראל בנו במצרים. [פיתוק]

צ. המשותף לגליל ולרמת הגולן בשינוי ניקוד אוכלים את
האפיקומן. [מא]

ק. כאשר לפסח קונים את המצרכים לא נשכח את
המצרכים. [מאמ]

ד. ראש וראשון למכות? המיר יאוריהם ולא יכלו לשתות
מים. ומזוזות ישראל סימן להגן בעדם. [סע]

ה. היא שעמדה לדור-דורים. ניתנה בברית בין הבתרים.
ועל שמירתה ניתן לאל ברכה. [המטה]

ו. לשונות הגידו מראש את אשר עתיד להיעשות. וכנגדן
נשתה ארבע כוסות. ויש מוסיפים חמישית ל'והבאתי'.

[מאמתי. מלאמתי. מלאמתי. מלאמתי]

ז. זכר לקרבן בקערה הערב. ובמקרא היא זכר לחרב.
בה יד ה' הויה. [מאמ]

ח. חזרת ירוקה ולא סגולה. תזכיר מרורי עם סגולה.
ומידת חסד-אל, עלינו חסה. [מאמ]

ט. בעיר בה על שם תלמידו יקרא רחוב לימים. להסב עם
עוד ארבעה חכמים. עדי שמש שבה מרוח צפון. [מאמ]

י. כדרכו של עני בלחם לא שלם. וכדרך בה בקע ים
ויעבירם. כן גורל המצה נחרץ. [יח]

כ. את התפריט הראשי ברשתות המזון המהיר. כבר
הלל הזקן בימי הבית הכיר. ואכילתו קודמת ל'שולחן

עורך' [כאמ]

ל. כינוי לעם לא-דובר-עברית. ממנו בית יעקב יצא
באחרית. עם עובד יאור וסוגד לעז. [מאמ]

מ. בו עשה משה אותות. ובגללו לא יכלו מצרים לשתות.
ולנחש הפך בפני מלך חוּטא. [מאמ]

נ. מעשה ידינו יכונן ותהי פעולתנו רצויה. ולשנה הבאה
– בירושלים הבנויה. עיר נאוה כתרצה. [מאמ]

ס. רבי יהודה נתן אותם. להזכיר עשר לפי ראשי תיבות.
לדוגמה – כ"ף במקום כינים. [מאמ]

ע. בלשון ימינו אכילתן היא עבירה. אך בלשון הכתוב
הכוונה רק לצורה. התדעו מי כאן מיוצגות? [מאמ]

פ. ראשית עבודה שוברת עצמות. בלשון חלקה ובמילים
מחוכמות. מפי מלך שכח אברך. [מאמ]

צ. בתנורים ובמיטות עלו ירוקות. מקרקרות ומרעישות
ושורקות. מי אלה אתם כבר ודאי יודעים [מאמ]

ק. אחר רד"ו או ארבע מאות. בעצם היום יצאו צבאות.
כי לפי החשבון בו תבוא הישועה ותקץ. [מאמ]

ד. לו היה שם לא היה נגאל. שכן 'לכס' ולא 'לנו' שאל.
ובצאתו מן הכלל – פשע. [מאמ]

ש. בלילה הזה שנה אחר שנה. ללא חמוצים וללא טונה.
מן המזיקים איננו נוהרים. [מאמ]

ליל הסדר מושלם

על מה הכה אהרן?	י	יאור
מה ישאלו בני ישראל משכניהם?	כ	כלי כסף וכלי זהב ושמלות
מה היה כבוד?	ל	לב פרעה
היכן בני ישראל הצטוו למרוח את הדם?	מ	מזוזות והמשקוף
למה נהפך המטה של משה בבואו אל פרעה?	נ	נחש
היכן בישר ה' למשה רבנו שהוא נבחר להיות המנהיג?	ס	סנה
עד מתי היה אסור לבני ישראל לצאת מהבית במכת בכורות?	ע	עד בוקר
אילו צמחים נשברו במכת ברד?	פ	פשתה ושעורה
מי הושארו ביאור וגרמו לריח רע?	צ	צפרדעים
איזו רוח נשאה את הארבה?	ק	קדים
כיצד הזהיר פרעה את משה ואהרן שלא יצאו לזבוח לה'?	ר	רעה נגד פניכם
איזו מכה התחילה מכפות הידיים של משה ואהרן?	ע	שחין
מה הקריבו בני ישראל לקרבן פסח?	ה	שה
לתוך מה נכנסו הצפרדעים?	ת	תנורים

חידון ט': עשרה שאלות ותשובות על סדר "מגיד" – לבחורים

(לפניך י' דוגמאות, חשוב להכין לפני ליל הסדר את השו"ת, ולסמן בהגדה היכן יש לשאול כל שאלה)

בגמ' פסחים (קטז): תירצה: מלשון ענית דברים. ופירש"י
שגומרים עליו ההלל.

הריטב"א תירץ: שאינה אפוייה דיה כמו לחמם של העניים.

האור זרוע תירץ: שהמצה דלה וכהושה.

בספרי תירץ: שבא לרמוז על העינוי שסבלו ישראל במצרים.

האברבנאל תירץ: מכיון שעם המצה באו עינויים על מצרים.

ד. שבכל הלילות אין אנחנו מטבילין. וקשה הדי אנו כן מטבילין?

הריטב"א ביאר: שבכל הלילות אין אנו מטבילין קודם הסעודה.

האורחות חיים ביאר: שבכל הלילות אנו לא טורחים להטביל ב"פ קודם האכילה.

הרשב"ץ ביאר: שבכל הלילות אנו לא מקפידים לאכול ידקות ולטבול אפי' פעם אחת.

הדוקח והראב"י ביאר: שבכל הלילות אנו לא מברכים על הטיבול, כי הפת פוטרם.

ה. מה נשתנה? ... עבדים היינו... ויש להבין מה התשובה
בזה לשאלת מה נשתנה?

הריטב"א תירץ: שבגלל שעבדים היינו לכן נשתנה הלילה הזה מכל הלילות.

בשבלי הלקט ביאר: שהטעם שאנו יושבים מסובים משום שיצאנו מעבדות לחרות.

א. מדוע אין מברכים על מצות סיפור יציאת מצרים, הדי
זה מצוות עשה של 'והגדת לבנך'?
אבודרהם תירץ בשם הרשב"א: מכיון שאין למצווה זו שיעור. ולכן אין מברכים עליה.
והכל בו תירץ: שלא מברכים על מצוה שהיא רק דיבור בלא מעשה.

רבינו ירוחם תירץ: מכיון שכבר מזכירים יצ"מ בקידוש. בשו"ת הרא"ש תירץ: שמקימים את מצות זכירת יצ"מ ע"י המעשים שעושים, ועליהם כן מברכים.
המאירי תירץ: שזה נכלל בברכת גאל ישראל בתפילת ערבית.
בשבלי הלקט תירץ: שזה כלול בברכת אשר גאלנו בסיוע המגיד.

ב. מדוע אומרים "הא לחמא עניא" בתחילת ההגדה?
הכל בו תירץ: כדי להודיע לתינוקות שאנו חוצים את המצה כמו עני, שכך התנהגו אבותינו במצרים.
השבלי הלקט תירץ: כדי לעשות פתח לתינוקות כדי שישאלו. ולכן זה בארמית המזכרת להם בבבל.
הרשב"ץ תירץ: מכיון שצריך לסלק את השולחן עם המצות ואז הקטנים ישאלו מה נשתנה.
האברבנאל תירץ: שמכיון שאנו מזמינים בזה את העניים ואומרים להם שכולנו שווים בלילה זה.

ג. מדוע נקראת המצה "לחם עוני"?

ליל הסדר מושלם

להוציאם אלא להודיעם כי האל יתברך יוציאם ממצרים בכבודו ובעצמו.

ודבינו הבן איש חי ביאר, וישלח מלאך זה משה רבינו, ומה שאמר לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח, היינו שלא שיתקף הקב"ה למשה רבינו לא ע"י מלאך או שרף לעזור לו, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו שיתקף את כוחו למשה רבינו שיוציא את בני ישראל ממצרים.

ט. "אילו נתן לנו את ממונם ולא קדע את הים". יש להקשות, איך היה די לנו בלא קדיעת הים, הרי המצרים רדפו אחריהם, ועלולים היו לתפסם ולהשיבם למצרים?

באורחות חיים ביאר, שהיה הה' יכול להצילנו בדרך אחרת אף ללא שינוי הטבע בקדיעת הים.

ובספר שנים מי יודע תירץ, שהשבח כאן הוא על כך שה' נתן בלב פרעה לדדוף אחרי בני ישראל כדי שיתקדש שמו בעולם, כמו שנאמר וחזקתי את לב פרעה ודרף אחריהם וכו'. ואם לא כן היו ישראל הולכים בדרבם לבטח ולא היו צריכים את הנס של קדיעת ים סוף.

י. "אילו קרבנו לפני ה' סיני ולא נתן לנו את התורה". הקשו המפרשים, מה התועלת ללא קבלת התורה, הרי כבר אמר הקב"ה למשה "למען תעבדון את האלוקים על ההר הזה". היינו שעיקר תכלית יציאת מצרים וכל בריאת העולם היתה כדי שעם ישראל יקבלו את התורה?

בספר שנים מי יודע ביאר, שהקרה לה' "אשר חמד אלהים לשבתו", יש בה תוספת זכות ומעלה גדולה בראותנו שם את גודלו וחסדו, כמ"ש הכתוב: הן הראנו ה' אלוהינו את כבודו ואת גדלו.

והראב"ן ביאר, שבמעמד ה' סיני זכו בני ישראל לקבל בתרים (עדיים) ממלאכי השרת, וזכו גם שלא שלטה בהם דימה.

באורחות חיים ביאר, כי במעמד ה' סיני פסקה מבנ"י הזוהמה.

הרשב"ן ביאר, שבקרבנותנו לה' סיני זכו בני ישראל שהתלבשה בהם בושות פנים ויראת חטא, כמ"ש בעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. ובספר לחם עוני ביאר, שעצם זה שבנ"י ראו שהקב"ה השרה את שכינתו על הר נמוך בגלל ענוותנותו, זה היה לימוד מוסר גדול עבורם. ובספר זכירה לחיים ביאר, כי ע"י ההתקרבות לה' סיני חזרו ישראל בתשובה. ותכלית נתינת התורה היתה כדי שיראו מלפניו, לבוא לידי יראת שמים.

ובספר פי המדבר ביאר, שלפי שהיו ישראל משתוקקים ומצפים לקבלת התורה כדי לקיימה, נחשב להם כאילו קיימו את כל המצוות הכתובות בה, כמ"ש חז"ל (קידושין מ). "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה".

בדרך אמונה ביאר: שהרי היו ד' שאלות במה נשתנה ובנגדם יש את ארבעת הבנים.

א. "ואילו לא הוציא זכו' עדין אנחנו ובנינו זכו' משעובדים היינו לפרעה במצרים".

וקשה הרי הקב"ה נשבע לאברהם בכרית בין הבתרים שיוציאנו ממצרים?

הריטב"א תירץ: שאם ה' לא היה מוציא את ישראל ממצרים אז היו נכנסים למ"ט שערי טומאה וכבר לא היו דאזיזים להיגאל אפי' שה' הבטיח לאבותינו שיוציאם ממצרים.

ועוד תירץ: ה' הבטיחם שיהיו בגלות ארבע מאות שנה, אך לא נשבע להם מתי יגאלו.

ובספר זאת ליהודה (להגר"י עי"ש) תירץ: ששבועת ה' היתה שלא נהיה עבדים למצרים, אך יתכן שעדין היינו משעובדים לפרעה, כגון להעלות לו מיסים, אף שלא נהיה במצרים.

ב. "והיא" שעמדה וכו'. מהו אותו "והיא"? דוב הראשונים ביאר, שהכוונה להבטחה שהבטיח הקב"ה לאבותינו.

בחקת הפסח ביאר: שהכוונה שהקב"ה קיים לנו את ההבטחה בתורה ואף גם זאת בהיותם וכו'.

ובמגיד ליעקב ביאר, שהכוונה למחשבתו של הקב"ה שחישב לנו את הק"ץ לגאולנו.

החיד"א הביא בשם האר"י, שהכוונה "היא" השכינה הק' שהיתה עמנו בגלות היא המצילה אותנו.

בבית משה ביאר, שהכוונה לתורה הק' שבזכותה נגאלנו. וזמו לבך, שהרי המילה "והיא" בגי' כ"ב אותיות.

ג. "ויוציאנו ה' ממצרים לא על ידי מלאך וכו'". הקשו המפרשים, כיצד יתכן לומר שה' הוציאנו בכבודו ובעצמו, והרי היציאה ממצרים היתה ע"י משה רבינו. ועוד, הרי נאמר ונצעק אל ה' וישמע קולנו, "וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים".

הרי"ד תירץ, שמשוה רבינו היה רק שליח לדבר עם פרעה, אך לא היה בו כח להוציאם ממצרים, ורק הקב"ה בכבודו הוציאם.

ובשבלי הלקט ביאר, שעיקר היציאה היתה ע"י מכת בכורות, ואותה ה' בעצמו ובכבודו הביא על מצרים שנאמר: וה' הכה כל בכורו. ומה שכתוב "וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים", פירשו הריטב"א והאבודרהם שכוונת הכתוב אינה שהמלאך הוציאנו ממצרים אלא הקב"ה שלח מלאך, אך הוא בעצמו הוציאנו ממצרים.

הרשב"ן תירץ, שוישלח מלאך הוא מלאך ממש, ופירש שהוא מלאך הנראה למשה בסנה והוא מיכאל, ולא בא

ליל הסדר מושלם

חידון י'

שאלות ותשובות על מדרשי חז"ל לפי סדר "עשר המכות"

ניתן לספר בסיפור ההגדה את מדרשים אלו, ואח"כ לשאול את הילדים:

למה נענשו המצרים ב"דם"?

1. מפני שהם השליכו את התינוקות ליאור (וכנגד מותם, מתו הדגים).
2. מפני שעל פי עצת החרטומים, היו שוחטים מידי יום 300 תינוקות, כדי שפרעה יוכל לרחוץ בדמם ולהירפא מצרעתו.
3. סיבה נוספת למותם של הדגים היא שהם נהנו מבשר התינוקות שהושלכו ליאור.
4. כמה זמן היתה המכה? ז' ימים נמשכה, אך גם לאחר שחלפה, זמן רב עבר עד שנמוג הריח הרע שעלה מן הדגים המתים.

למה מכת צפרדע?

1. המצרים היו מכריחים את בני ישראל לאסוף בשבילם כל מיני שרצים כדי לשחק בהם, ולכן זכו בהרבה שרצים.
2. מפני שהמצרים הכריחו את ישראל לאסוף טיט ללבנים, הביא עליהם הקב"ה צפרדעים שגדלות בבוץ.
3. משום שהמצרים היו צועקים על בני ישראל "מהר! לעבוד!", הם זכו שהצפרדעים יצעקו להם באוזניים כמה ימים טובים.

מדוע לקחה מצרים בכינים?

1. המצרים אילצו את בני ישראל לעבוד כמטאטאי רחובות, והיו מתמלאים כינים.
2. המצרים כפו על בני ישראל לאסוף עפר ללבנים – ולכן נהפך העפר לכינים.
3. המצרים מנעו מבני ישראל לרחוץ מהטינוף שדבק בהם בעבודתם – ולכן לא הצליחו להתנקות מהכינים שדבקו בהם.
4. עם ישראל נמשל לעפר "ושמתי זרעך כעפר הארץ", ומכיוון שניסו לפגוע בהם, נענשו בעפר שהפך לכינים.

למה בא על המצרים מכת ערוב?

1. מפני ששלחו את בני ישראל לצוד עבורם חיות טורפות כדי לסכנם.
2. מכיוון שהרגו את הזכרים וקיוו לקחת לעצמם את בנות ישראל, וכך לערבב בין העמים, הגיעה תערובת של החיות.
3. גם המצרים שהיו מסוכסכים ביניהם היו בדעה אחת, לגבי השעבוד וההתעללות בעם ישראל – לכן גם חיות שבדרך כלל בורחות זו מזו באו יחד כדי להתנקם במצרים.
4. המצרים לא התנהגו בצניעות, והיו מערבבים גברים ונשים – לכן באה עליהם מכה שעיקרה ערבוב.

למה מכת דבר?

1. למרות כל הצרות, המצרים לא יכלו לראות שהיהודים בטלים ממלאכה. ולאחר שהתינוקות שלהם מתו במכת ערוב, החליטו

לשלוח את בני ישראל לרעות את עדריהם - לכן, מידה כנגד מידה, מתו בהמותיהם.

2. המצרים שלחו את בני ישראל לרעות בהרים ובמדבריות, כדי להרחיק אותם מנשותיהם - לכן קיבלו "רועה נאמן" - כמו שכתוב בפסוק אחר "מוות ירעם".

3. המצרים היו משתמשים בבני ישראל במקום בהמות כדי למשוך במחרשות - לכן נענשו בבהמותיהם.

4. המצרים ניצלו את העבדות הקשה כדי לגנוב את עדרי ישראל, שלא היו פנויים לרעות אותם ולהשגיח עליהם.

על מה לקו המצרים בשחין?

1. המוח המצרי לא נח, אם אין עדרים לרעות, שיעסקו בני ישראל בחימום ובצינון מרחצאות, וירחצו ויענגו את גוף המצרים באמבטיות – נגד זה פרח השחין בגופם "הענוג", עד שלא יכלו לסבול את מגע המים כלל, ובמקום לרחוץ במים רחצו בדם ובמוגלה שנטפו מן הפצעים שעל גופם.

2. המצרים תיעבו את ישראל ונגעלו מהם – ולכן הפכו למגעילים.

3. המצרים לא הרשו ליהודים לעצור ממלאכתם אפילו כדי להתגרד, ועכשיו הם משתגעים מרוב גירודים.

למה הגיע למצרים ברד?

1. המצרים היו מכים את בני ישראל וצועקים באוזניהם, כדי לזרו אותם בעבודתם – לכן נסקלו והוכו על ידי הברד, והרעש כנגד הצעקות שצעקו על בני ישראל.

2. המצרים שיעבדו את בני ישראל בנטיעת עצים ובעיבוד שדות – לכן הוכו שדותיהם ומטעיהם.

3. המצרים לא מצאו כבר מה לעשות עם העבדים העבריים המובטלים שלהם, וחשבו להיפטר מהם בצורה מקורית, לסקול אותם באבנים – אך הקב"ה ידע את מחשבותיהם והקדים לסקול אותם עצמם.

למה דווקא ארבה?

1. מפני שהמצרים השתמשו בבני ישראל כעבדים לזרוע ולעבד את השדות ולא נהנו מעבודתם הארבה אכלו את יבולם.

2. כדי שאף מצרי לא יחשוב שהברד הביא לו ברכה, כולל העניים כפי שהסברנו קודם.

למה נענשו המצרים ב"חושך"?

1. המצרים השתמשו בבני ישראל כדי להאיר להם את הדרך בלילות.

2. הרשעים, עושים תמיד את מעשיהם בחושך, ושוכחים שהקב"ה רואה אותם בכל זמן ובכל מקום.

3. המצרים רצו להכניס את בני ישראל לבתי אסורים חשוכים – ולכן נשאר "אסורים" במשך ימי האפלה.

4. כמו שהם עשו לבני ישראל "חושך בעיניים", ככה יהיה גם להם.

5. כדי שלא יוכלו לראות במותם של רשעי ישראל.

ליל הסדר מושלם

פרק ו': מצוות צריכות כוונה דברים שיש לכוון בהם בליל הסדר:

לב) יכוון לפטור בברכת "על אכילת מצה" את הכורך וכן את האפיקומן שבסוף הסעודה.

לג) יכוון לקיים מצוות הסיבה במצה.

לד) יכוון לקיים מצוות לא תעשה של "לא יאכל חמץ" ומצוות לא תעשה של "כל מוצאת לא תאכלו", ומצוות לפרוש מאכילת חמץ שנאמר: "שבעת ימים מצות תאכלו", ומצוות לא תעשה שלא לאכול תערובת חמץ, ומצוות לא תעשה של "לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ", ומצוות לא תעשה של "לא ימצא שאור בבתיכם".

מרוד

לה) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "על אכילת מרוד".

לו) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לאכול מרוד.

לז) הבאת החרוסת וזכר לטיט, לתבן, לתפוח, לדם.

לח) יכוון לקיים מצוות טיבול המרוד בחרוסת.

לט) יכוון לפטור "בברכת על אכילת מרוד" את המרוד שאוכל עם הכורך.

מורד

מ) יכוון לקיים מצוות חכמים לאכול מצה ומרוד בכריכה אחת ולטבולם בחרוסת וזכר למקדש כסברת הלל הזקן.

מא) יכוון לקיים מצוות הסיבה בכורך.

שלהן עורך

מב) יכוון לקיים מצוות עשה מן התורה לשמוח בחג שנאמר "ושמחת בחגך והיית אך שמח" (שאנת אריה ס"ח).

מג) יכוון לקיים מצוות סעודה ביום טוב.

מד) יכוון לקיים מצווה לאכול בשר ולשתות יין בסעודה.

מה) יכוון לקיים מצוות כבוד ועונג יום טוב.

מו) יכוון לקיים מצוות דאורייתא עפ"י הגר"א שבכל כזית מצה יש מצווה (הו"ד במ"ב תע"ה מ"ה), חזו"ע (עמ' פו בהערה), ובאור"צ כתב: ימעט בתבשילים וירבה במצה (עמ' קסח).

צפון

מז) יכוון לקיים מצוות אכילת אפיקומן וזכר קרבן פסח הנאכל על השבע.

מח) אם אוכל עוד כזית מצה, יכוון וזכר למצה הנאכלת עמה.

מט) יכוון לקיים מצוות הסיבה באפיקומן.

ברך

נ) יכוון לקיים מצוות חכמים לעשות מים אחרונים.

נא) יכוון לקיים מצוות זימון.

נב) יכוון לקיים מצוות כוס בברכת המזון.

נג) יכוון לקיים מצוות עשה מן התורה לברך שלש ברכות ברכת המזון.

נד) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך ברכה רביעית בברכת המזון.

נה) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לשתות כוס שלישית ויכוון בברכה זאת לפטור כוס רביעית.

נו) יכוון לקיים מצוות הסיבה בכוס שלישי.

הלל

נז) יכוון לקיים מצוות אמירת הלל וברכת שיר.

נח) יכוון לקיים מצוות חכמים לברך בסוף ההלל.

נט) יכוון לקיים מצוות שתית כוס רביעית.

ס) יכוון לקיים מצוות הסיבה בכוס רביעית.

סא) יכוון לקיים מצוות ברכה אחרונה על היין.

סב) יכוון לאחרי ההגדה לקיים מצווה לספר בסיפור יציאת מצרים עד שתחשפנו שינה.

קדש

א) יכוון לקיים מצוות קידוש ביום טוב [מחלוקת אם דאורייתא - פמ"ג רצ"ו יא. או דרבנן - מג"א רע"א א].

ב) יכוון לקיים מצוות קידוש על היין [מחלוקת אם דאורייתא - רע"א, או דרבנן - מג"א שם].

ג) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "בורא פרי הגפן" בקידוש הלילה.

ד) יכוון בברכת "בורא פרי הגפן" לפטור כוס שני וזאת כל הבוסות שנשתה בינתיים.

ה) יכוון לקיים מצוות הזכרת יציאת מצרים בקידוש (חיי אדם כלל ק"א י"א).

ו) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "שהחינו" בקידוש.

ז) יכוון בברכת שהחינו לפטור את היום וכן את המצוות הנהוגות בלילה כגון: מצה, מרוד וסיפור יציאת מצרים.

ח) יכוון בעל הבית המקדש להוציא את כל השומעים ידי חובת קידוש וגם הם יכוונו לצאת מהמקדש.

ט) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לשתות כוס ראשונה (כל כוס מצה בנפרד ע"פ מ"ב תע"ד סק"א).

י) יכוון לקיים מצוות הסיבה בכוס ראשונה.

יא) יכוון באכילת הביצה וזכר לקרבן חגיגה.

יב) יכוון ליטול ידיים לטיבולו במשקה בתקנת חז"ל.

כרפס

יג) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "בורא פרי האדמה" על הכרפס.

יד) יכוון לקיים מצוות טיבול הכרפס במי מלח.

טו) יכוון לקיים מצוות אכילת הכרפס.

טז) בברכת "בורא פרי האדמה" שמברך על הכרפס, יכוון לפטור את המרוד.

יז) יכוון להנחת הזרוע בקערה וזכר לקרבן פסח.

יחזיק

יח) יכוון לקיים מצוות בציעת המצה האמצעית לשניים זכר ללחם עוני ופרוסה (הגדת בא"ח הביא לשם יחוד למצווה זו).

מגיד

יט) יכוון בהגדה לקיים מצוות עשה מן התורה של סיפור יציאת מצרים שנאמר "והגדת לבנך" וגם מצוות תלמוד תורה.

כ) יכוון בהגדה לקיים מצוות מהתורה של שאלת הבן ביציאת מצרים.

כא) חיוב אמירת פסח, מצה ומרוד - כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא יד"ח.

כב) חיוב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.

כג) יכוון לקיים מצווה להודות ולהלל לה' על הניסים והנפלאות.

כד) יכוון לקיים מצוות מדרבנן לשתות כוס שני.

כה) יכוון לקיים מצוות הסיבה בכוס שני.

דחצה

כו) יכוון ליטול את הידיים לסעודה בתקנת חז"ל, וכן יכוון שנוטל ידיו נטילה המכשרת לאכילה.

כז) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "על נטילת ידיים".

מוציא מצה

כח) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "המוציא".

כט) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "על אכילת מצה".

ל) יכוון לקיים מצוות לחם משנה.

לא) יכוון לקיים מצוות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר בניסן שנאמר "אך בארבעה עשר לחודש בערב תאכלו מצות".

ליל הסדר מושלם

פרק ז': הנהגות לערב פסח, ולליל הסדר מותוך ספרי "מועדי קדשך"

ערב פסח

- ד. יזהרו לנקות בערב פסח את המרוד²⁰. וטוב שינקא היטב את הקלחים ובהם יצא ידי חובה.²¹
- ה. יצלה את הזרוע מבעוד יום, וטוב להניחו בפתח הבית, ומועיל לשמירה.²²
- ו. מה טוב אם בעל הבית בעצמו יערוך שולחנו.²³
- ז. מנהג יפה לעטר את השולחן באגרטי' פרחים ושושנים וכל מיני בשמים.²⁴

ערבית ליל פסח

- א. מנהג קהילות ספרד בכל תפוצותיהם לגמור ההלל בבית הכנסת בליל יום טוב הראשון של פסח. ויזהר לאומרו בכוונה רבה כי סודו רם. והוא עת רצון.²⁵
- ב. מעלת תפילת ערבית של ליל פסח גבוהה מאוד, וע"כ יתפלל בכוונה רבה ובדבקות נפלאה.²⁶

ליל הסדר

- א. יודרו להתפלל ותיכף ילך לביתו לעשות את הסדר.²⁷
- ב. אחד ערבית יכנס לביתו בפנים שוקות ובלב שמה, ויתנהגו הוא ואשתו כמלך ומלכה, ובגי ביתו כבני מלכים.²⁸ ומצה לנהוג בשדרה בלילה זה, ובה מתכפר לו אם נהג בגאות במשך השנה.²⁹
- ג. כשיכנס לביתו יברך את בני ביתו, ויודרו לעמוד אצל שולחנו ויאמר: "זה השולחן אשר לפני ה'. ויטול הכוס ויעשה שטיפה והרחה וימלאנו יין ויזנגנו. ומצה מן המובחר למלאות הכוסות על גדוהיקן.³⁰
- ד. מי שידו משגת טוב שיקדש על כוס מכסף טהור.³¹
- ה. ראוי שיהיה היין אדום, שהוא זכר לדם פסח ודם מילה.³²
- ו. בליל פסח בבואו מבית הכנסת הוא עת רצון ומה טוב שיברך את בניו.³³
- ז. יש נוהגים ללוש חלוק לבן ע"ג בגדיהם בליל הסדר.³⁴
- ח. יזהר לקיים כל המצוות של "ליל הסדר" כהלכתן, בהידור בזרזות ובנקיות, כי מלבד פשטן רמוזים בהם סודות גדולים.³⁵
- ט. יקפיד לאכול את כל הכזיתות ולשתות את כל ד' הכוסות, והוא סגולה שלא יצטרך לתרופות כל השנה.³⁶
- י. "ליל הסדר" הוא עת רצון גדול שתשמע תפילתו ויתמלאו משאלותיו.³⁷

- א. יתן אל ליבו להיזהר מאוד בכל דבר שיש בו חשש של חמץ.²
- ב. יש נוהגים להתפלל מנחה גדולה בערב פסח.³ ויש מדקדקים להתפלל קודם אפיית המצות.⁴
- ג. מנהג נכון שלא לאכול מהחרוסת בערב פסח משום חביבות המצוה.⁵
- ד. יש נוהגים להחמיר שלא לאכול מרוד בערב פסח, כדי שיאכלו המרוד בליל פסח בתאבון, ולא נהגו להחמיר בזה. ויש נוהגים להחמיר גם שלא לאכול ביצים בערב פסח, מפני שנהגים בליל פסח לאכול ביצה, וזכר לקרבן חגיגה.⁶
- ה. יש נוהגים שלא לאכול בשד צלוי בערב פסח. ונהגו לאכול בשד מעושן ותפוחי אדמה. ויש שנהגו לאכול עוגות שקדים וקפה עם קינמון.⁷ ויש נוהגים לאכול חמאה וגבינה.⁸
- ו. לאחר חצות היום נכון שיתעסק בדיני קרבן פסח, ויחשוב לו הקב"ה כאילו קיימו בפועל.⁹ ומנהג קדוש ללמוד ולקרוא לאחר תפילת מנחה את סדר "קרבן פסח" כפי המסודר במחזורים.¹⁰
- ז. מעלה גדולה נודעת לאמידת "אגרת הקודש של רבינו שמשון מאוסטודופוליא" הי"ד. שהבטיח שכל האומרה אפילו פעם אחת בשנה, ובפרט בערב פסח, מובטח לו שינצל באותה שנה מכל מכתול וממיתה משונה, ושום אדם לא ימשול בו, וכל אויביו יפלו תחתיו, ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח וכו'.¹¹
- ח. יש שנהגו לקרות "סדר עקדת יצחק" לאחר קריאת סדר "קרבן פסח".¹²
- ט. יזהר שלא לעשות מלאכה בערב פסח.¹³
- י. חייב אדם לטהר עצמו בגלג. על כן מה טוב שיטהר עצמו במקווה טהרה בערב יום טוב.¹⁴

הכנות לליל הסדר

- א. יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי שיהיה אפשר לו להתחיל הסדר תיכף משתחשך ולא ישתהה.¹⁵
- ב. יסדר שולחנו¹⁶ יפה בכלים נאים כפי כוחו, משום "זה אלי ואנוהו".¹⁷
- ג. יכין מקום מושבו שישב בהיסבה דרך חרות.¹⁸ וראוי שישב בצד צפון, ופניו לעבר הנרות שבדרום.¹⁹

20 בן איש חי (פרשת צו אות כז).
21 חיים לראש (והירות מתולעים).
22 חיים לראש (הכנות לליל הסדר).
23 חיים לראש (סדר עריכת השולחן).
24 חיים לראש (סדר עריכת השולחן).
25 עבודת הקודש (מורה באצבע סימן ז' אות דו).
26 עבודת הקודש (מורה באצבע סימן ז' אות ד). ובספר חמדת ימים (פסח, פרק ו'). וע"ע בשו"ת אור לציון (ח"ג פטו סי' כ) שכתב במעלת תפילת ערבית בשם כה"ח (סי' תפ"א אות לו). ע"ש.
27 הגמ' בפסחים (קט). ובפירוש רש"י (שם). ובהגהת הראב"ד על דברי הרמב"ם (בפ"ז מהלכות חמץ ומצה ה"ג). וב"ב בשיבולי הלקט (סדר פסח סימן רט). וכך נפסק בשו"ע (סימן תעכ). וע"ע במשנ"ב (ס"א ב' ו').
28 חיים לראש (שם). ע"ש.
29 ב"ב בספר אורחות יושר (פרק יא). ובפינה ללב (ח"ב אות ב').
30 ב"ב הגאון רבי חיים פלאני זי"ע בספרו חיים לראש. ע"ש. וע"ע בספר בא"ח (ויירא אות ז').
31 ב"ב בספר כף החיים (סופר, סימן תפ"ז אות יא).
32 חיים לראש (שם).
33 ויגד משה (סימן ט' אות ז'). ובספר "אוהל שלמה".
34 ב"ב בספר התודעה (פרק עשרים ושנים). ובספר חיים לראש.
35 זכר דוד (פסח, מאמר שלישי).
36 כף החיים (אות ע"ב) בשם האורחות יושר (פרק י"א).
37 זכר דוד (פסח, מאמר שלישי). וב"ב בספר קדושת חג הפסח (פ"ג צ"ג). וע"ע בס"ק בני יששכר (מאמר ד' א, ד"ה הטי).

2 עבודת הקודש (מורה באצבע סימן ז' אות קצ"ו) כתב וז"ל: כתבו ז"ל (כתבי האריז"ל) שהנהגה סחמין בפסח אפילו בכל שהוא, בטוה שתעלה לו שנה טובה.
3 ב"ב הגאון רבי חיים ברליון זצ"ל (הובא בלוח דבר בעיתו ע"פ 812 תש"ע).
4 בבבב"י יוסף (או"ח סימן נחת ס"ק ב') וז"ל, ראיתי מדקדקים להתפלל מנחה בע"פ לפני אפיית המצות.
5 ספר התודעה (פרק עשרים ואחד).
6 חזון עובדיה (ע"פ קסב). ע"ש.
7 מנהגי אסטורדם (סימן ב' פ"ג ס"ד אות ה' ו').
8 זכר דוד (פרק בא דף פט).
9 משנה ברורה (סימן תע"א ס"ק כב). ובערוך השולחן (סימן תכ"ט ס"ח) וע"ע בספר שערי דרמים (הלכות יו"ט ס"ק קכ).
10 מנהגי ק"ק בית יעקב בחברון, (פרק ו' אות טו). בשם ספר שכיות החמדה. ע"ש. חיים לראש (קרבן פסח).
11 ב"ב בספר הנהגות צדיקים (מנהגים טובים ומדושים מרבי אברהם נאלאני אות ד').
12 זכר דוד (פסח, מאמר שלישי, שבת הגדול דף פד:).
13 כתב בספר התודעה (פרק עשרים ואחד).
14 עבודת הקודש (מורה באצבע סימן ז' אות ד). וב"ב בספר יסוד יוסף (פרק פה). ובספר קב הישר (פרק צ).
15 ב"ב במחזור יוטרי (פסח סימן נה). הטור והשו"ע (או"ח סימן תעב ס"א). ובערוך השולחן (סימן תעב ס"ב).
16 ב"ב במנהגי החתם סופר (פרק יא).
17 האברבנאל בפירושו להגש"פ. והשל"ה הק' (מסכת פסחים ד"ה ויחזור).
18 משנ"ב (סימן תעב ס"ק ז). ע"ש.
19 חיים לראש (עריכת השולחן).

ליל הסדר מושלם

שיהרהר בתשובה קודם אכילתה, והשני שיהיה מדיבורים אסורים בלילה הקדוש הזה.⁵⁵ חכור כי מצות האכילה מדאורייתא היחידה הנשארת לנו מכל מצות אכילה שבתורה היא אכילת המצה בלילה זו.⁵⁶ כב. מנהג יפה לאכול ביצים בליל הסדר זכר לקרבן חגיגה.⁵⁷ ויש אוכלים ביצים זכר לאבלות.⁵⁸ כג. נהגו לאכול סילקא (תרד) להודות לה' שסילק אויבנו. ויש נוהגים לאכול דג ולומר, "יהי ד' שתזכינו לאכול מסעדות של לויתן".⁵⁹ כד. ראוי ונכון לעסוק בעת הסעודה בקדיאת הפרשיות העוסקות ב"קרבן פסח".⁶⁰ ויש שכתבו ללמוד מסכת פסחים ולפחות ד' פרקים אחרונים.⁶¹ כה. לאחר גמר כל הסעודה אוכלים "אפיקומן", ויהא זהיר לאוכלו קודם חצות, כיוון שהוא זכר לפסח צריך לאוכלו בזמן פסח, והפסח אינו נאכל אלא עד חצות.⁶² והכנס עיניו בראשו שלא ימלא כסו ב"שולחן ערוך" כדי שיאכל את האפיקומן לתאבון, ויאכל את האפיקומן בשמחה.⁶³ כו. יקח מעט מהאפיקומן לשאת בחיקו,⁶⁴ ויש שנהגו לתלותו בביתם.⁶⁵ ומועיל לבטל מהנפש תאוות זרות. ומועילת לפרנסה טובה.⁶⁶ כז. מצוה מן המובחר לאכול באפיקומן שני כזיתות.⁶⁷ ויאמר "זכר לקרבן פסח".⁶⁸ כח. מנהג יפה לקרוא אחד כל "סדר ליל הסדר" את "שיר השירים" בנעימה וניגון.⁶⁹ כט. מצוה לספר בסיפור יציאת מצרים עד שתחטפנו שינה.⁷⁰ ל. נוהגים למזוג בסיום הסדר כוס יין ואומרים עליו "לשם אליהו".⁷¹ לא. קערת ליל הסדר, אין לאכול ממנה עד למחרת. וסגולת האכילה ממנה מועילה לידאת שמים ולסגולות נפלאות.⁷² לב. לא ניתנו רגלים לישראל אלא כדי שיעסקו בתורה.⁷³ וחייב אדם לקבוע זמן ללימוד התורה בחג הפסח ובהלכות החג.⁷⁴ לד. הרגיל לבקש פני צדיק במועדים, וזכה שיהיו בניו עומדים תמיד בבתי מדרשות ועוסקים בתורה.⁷⁵ לה. מעלה גדולה נודעת לשמוח בשמחת יום טוב.⁷⁶

יא. נהגו לומר בתחילת הסדר את כל הסימנים קדש ורחץ וכו'. ודע כי נרמזו בו סודות גדולים ונפלאים, ועל כן יאמר אותם מקודם שיתחיל בסדר, וכן יאמר סימניה בפה, כגון קודם הקידוש יאמר "קדש", וקודם שנטול ידיו "ורחץ", וכן ע"ז הדרך.³⁸ יב. העושה את הסדר "בשמחה", וזכה שיהיה לו שמירה מעולה למשך כל ימות השנה מכל דבר רע,³⁹ ולפרנסה טובה.⁴⁰ כמו"כ יזהר מאוד מכעס בלילה קדוש זה.⁴¹ יג. קדושת הלילה זו גדולה, ובכוחה להתקבל התפילות וראוי לבקש על הגאולה, ועל פרנסה טובה.⁴² ובגנים צדיקים ויראים. יד. קודם הקידוש יטול ידיו ולא יברך.⁴³ יו. סגולה נפלאה להפקד בבגנים, יספר סיפור יציאת מצרים, ויקיים בזה מצות "והגדת לבנך", אפילו הוא יושב לבדו, ויזכה לכן ויקיים בפועל "והגדת לבנך". ולכתחילה תהיה אמירת ההגדה בפיו ולא ישמע מאחרים.⁴⁴ יז. המרבה לספר בסיפור יציאת מצרים וזכה לאריכות ימים.⁴⁵ ומזחזח את ליבו באמונה.⁴⁶ יח. מנהג קדוש לנשק את המצה בליל הסדר לחיבוב מצוה.⁴⁷ יט. קודם שיתחיל באמירת ההגדה יאמר "הנני בא לקיים מצות עשה מהתורה של "סיפור יציאת מצרים".⁴⁸ וירבה בסיפור יציאת מצרים, וכל המרבה הרי זה משובח. וידע כי ע"י סיפור יציאת מצרים מתקן כל מה שפגם בפיו במשך ימות השנה, ולכן קודם שיספר סיפור יציאת מצרים יהרהר בתשובה.⁴⁹ כ. הנהגה חשובה שכל אחד מן המסובים יאמר "מה נשתנה", וכל אחד יבקש באותה שעה שיפתח ה' ליבו לתורה.⁵⁰ כא. כשאומר "והיא שעמדה" יכווין על השכינה שהיא עמנו בגלותנו ומצילה אותנו מכל רע, ומאויבנו ושואינו.⁵¹ וכן בעת שאומר בהגדה "וכאן הבן שואל", יבקש כל הנצרך לו ברחמינות ובגשמיות. כ. ראוי מאוד שהמצוה תהיה שמורה משעת קצירה.⁵² כג. באכילת המצה יש כוח רוחני גדול לעורר ליבו לעבודת ה', לקדש כל גופו,⁵³ וסגולותיה רבות.⁵⁴ וצריך לאוכלה בגוף קדוש וטהור, והוא ע"י שני דברים האחד

64 חיים לראש (שם).
65 המגן אברהם (סימן תק ס"ק ז). ובספר מנהגי אמסטרדם (סימן ב, פ"ג ס"ו אות ט). ובשו"ת משנה שכיר (ח"ב סימן קכב). ובשו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן נב).
66 ילקוט מנחה (פסח, ע"פ קפז).
67 יוסף אומץ (אות השער).
68 חיים לראש (שם).
69 עבודת הקודש (מורה באבן סימן ז' אות ד). ובספר התודעה (פרק עשרים ושלושה).
70 בן איש חי (פרשת צו אות לו). יוסף אומץ (אות תשצב). סדר היום (סדר הגדה של פסח). שו"ת בשמים ראש (סימן שמו). שו"ת אור לציון (חלק ג, הערות פרק טו). לב דוד (פרק לו, והובא בכה"ח שם אות קל"ג).
71 חק יעקב (סימן ת"פ ס"ק). ומדון הח"ח בספרו משנה ברורה (סימן תפ). ובשו"ת שתי הלהם (סימן טו) כתב, וע"ע בשו"ת ציון אליעזר (חלק בב סימן כח). ובשו"ת שתי הלהם (סימן טו).
72 מעלת וסגולת הסימנים שבקערה:
הביצה שבקערה - אשר היא "זכר לקרבן חגיגה" מסוגלת לבנים, ודוקא הביצה שנמצאת בתוך הקערה (אסור לנפח ח"ח).
הדיו שבקערה - "מסוגלת לחייו", ויאכלה למחרת (אסור לנפח ח"ח).
השנה בקלה מניינת סרבי לויא זבל הדגים שבו או בת שפפחתם יתארם, יקחו בחול המועד את הדיוע שיהיה מונחת בשולחן ליל הסדר, וינחמו בפי חמט של חליפת הבהור ללא ידועתו, ובאשר הוא ילכש את החליפה ויגלה את הדיוע הטמון בכיסו - מונחת בעורת ה' שיתארם עד פסח הבא (כפי מה שפירשתי).
מנתה יהודי בגל - להשאיר את העצם של הדיוע לשמירה מפני גנבים.
ומנתה יהודי בוכרה-הו מאימנים אותה על שביניהם הגנים ומניחים אותה מעל הדלת (סידור עיר יוסף ח"ח).
הכרס שבקערה - סוגלת להוציא רוח רעה, וכן מסוגלת הוא לתקן הברית (אסור לנפח ח"ח).
צפון - אפיקומן - כתב החיד"א: המינה חתיכה מהמצוה בכיסו, הוא סגולה להצלה בעת שמופליג בים, ואם פורצת סערה יש להשליך חתיכת מצוה על הים, ותוכף ינוח מועפו ויהיה שקט ורוגע.
רבינו חיים פאלאני' ז"ע בספרו חיים לראש (צפון ט) כתב, ששניאת מצוה בחיקו היא סגולה להינצל מנגולים ולהבריח ממנו את הקליפות.
סגולה נוספת - (בספר החפצות לכושי שרד): אדם שיש לו בביתו בן שאינו יודע לדבר עריון ובני גילו כבר מדברים, יקח חתיכת מצוה האפיקומן, ויטפת יין מכוס הקידוש בשבת, ויניח כל אלו על ראש בנו ויקרא עליו את מאמר ישעיה הנביא (ג, ד). "ה' אלקים נתן לי לשון חסידים, לדעת לעת את עמך דבר, עירי בנקר יעיר לי און, לשמוע בלימודים".
73 תנופת החיים (פרשת אסור אות כא).
74 בספר הנחגות צדיקים (אות סה).
75 כף החיים (סימן לו, אות ח). ובספר יסוד יוסף (פרק פ), וב"ב בספר יערת דבש (לד"י אישכ"ח ז"ע, ח"א דרוש ב).
76 ימלט נפשו (סימן מט אות ב). ובספר המידות (שער בנים, אות י). ובספר ילקוט המוסר ואבני השם (ע"פ ק"ב אות ל).

38 יסוד ושורש העבודה (שער התשיעי פרק שישי). ובספר ויגד משה (סימן יד)..
39 כמובא בזהר הקדוש ורע"א מוסינא בא).
40 קב הישר (פרק צ'). ובספר זכר דוד (פסח, מאמר שלישי). ובספר צמח צדיק (סויעדים, ע"פ תפח).
41 עבודת הקודש (מורה באבן סימן ז' אות ד). ובספרו ישמח חיים (פער' נ' את לה). ובספרו חיים לראש ע"פ"ד הוזה"ק (ח"ב דף קכ).
42 חיים לראש (שם).
43 חיים לראש (שם).
44 רבינו האור החיים הקדוש (סמות ג, ח).
45 "עיני העדה" (פרשת בא)..
46 ב"ב הנ"ק בעל ה"שמוח ישראל" מאלכסנדר ז"ע.
47 השל"ה הקדוש (הובא במש"ב סימן תעו ס"ק ה). ובחיי אדם (כלל קל אות ז'). עוד יוסף ח' (פר' צו אות י).
48 ב"ב המש"ב (סימן תענ ס"ק א') בשם החיי אדם.
49 ב"ב בספר בן איש חול (דרשת שבת הגדול ג').
50 ב"ב בספר ויגד משה (סימן בא אות י).
51 ב"ב בספר קב הישר (פרק צ').
52 מועד לכל חי (פ"ב אות ה').
53 ב"ב בספר זרע קודש (דרוש לפסח).
54 דברי הוזה"ק (תצה"פ ע"ב).
55 בן איש חול (דרשת שבת הגדול ד').
56 שו"ת חתם סופר (חלק ה') בהשטות סימן קצו).
57 מש"ב (סימן תעו ס"ק יא) בשם הגר"א ובשם האר"י ז"ל. ע"ש. ובספר לקט יוסף (או"ח ע"פ פו). שו"ת הלכות קטנות (ח"ב סימן קלט). ושו"ת אגרות משה (או"ח א' סימן קנו).
58 ב"ב בספר סדר היום (סדר הגדה של פסח)..
59 מועד לכל חי (ב, כ). ובספר רוח חיים (או"ח סימן תענ א"ד).
60 סידור בית יעקב (עסדרין).
61 כף החיים (סימן תפא ס"ק ז').
62 הגמ' פסחים (ק"ט). ועיין בשו"ע (או"ח סימן תפא ס"ק ז'). ובמש"ב (שם ס"ק ז').
63 ב"ב בספר בא"ח (פר' צו אות לה).

ליל הסדר מושלם

פרק ח': הכנות לחג השקעה נכונה בניקיון הבית לפסח

כדי להשקיע בצורה נכונה בניקיון הבית לפסח, צריך לדעת שני יסודות בסיסיים:

- א. מקום שאין מכניסים בו חמץ במהלך השנה אין צורך לבדקו, אבל נוהגים לנקות את כל המקומות הנגישים שיתכן ונכנס בהם חמץ במהלך השנה.
- ב. עיקר האיסור בפירוורים הוא רק מחשש שיבואו לאכלם כשיעופו ברוח למאכלים או לשולחן או שידבקו בידיים בחג, אבל בדרך כלל איסור של חמץ שיהיה בבית, הוא רק בחתיכה שיש בה כזית, ולא בפירוורים.

מקומות שקיים בהם חשש לחמץ:

- ✓ ספרים: כל ספר שחושבים להשתמש בהם בפסח, יש לנקותם כדבעי קודם החג. רצוי להשתמש בברכונים מיוחדים לפסח. ספרים שלא נוקו לפסח, אין ללמוד עליהם בשולחן החג, ואם נצרך להם ינערם וינקם היטב מחוץ לביתו, ומ"מ לא יניחם על שולחן שאוכלים עליו.
- ✓ משחקי ילדים: חובה לנקותם היטב לפני חג פסח, כי ע"פ רוב כשנאספו מהרצפה נאספו עם פירוורי חמץ.
- ✓ בגדים: חובה לנקות ולבדוק את כיסי הבגדים: מכנסיים, חליפות, וחולצות, ובמנג'טים של המכנסיים.
- ✓ מתגי חשמל וידיות: יש לנקות היטב, כי במשך השנה נוגעים בהם כשיש בידים חמץ, ויש חשש שלאחר נגיעה בהם, יגע במאכלים. כמו"כ ינקה מברשות שונות, מכשירי כתיבה, מקלדת המחשב, כרית לעכבר המחשב, מגירת המקלדת.
- ✓ מכשירי חשמל חמץ, כגון טוסטר וכדו': שלא משתמשים בהם בפסח, מספיק לנקותם היטב, ולהניחם בארון שאין בו שימוש בפסח. ויש נוהגים למכרו לגוי. ויסגור הארון.
- ✓ כלי מטבח חמץ: סירים, מחבתות, ושאר כלי חמץ: ינקם היטב, ויניחם בארון שאין בו שימוש בפסח. ונכון להדביק עליו דף עם הכיתוב: "זהירות חמץ!" או "נמכר לגוי!"
- ✓ שואב אבק, ומטאטא: ינער וינקם היטב לאחר השימוש האחרון.
- ✓ מכשיר טלפון, ונייד: יש לנקותו היטב, בפרט את מגן הנייד, ואת מכסה הבטרייה, מחמת שפעמים רבות נכנסים של פירוורי חמץ.
- ✓ תיקים: של ילדי תלמודי תורה, ובנות בית הספר. תיק תפילין/תיק לימוד. תיקי נסיעות, וארנקים: יש לנערם ולנקותם היטב.
- ✓ תכשיטי נשים: לנקותם היטב בהריצים ובסדקים.

תזכורות חשובות לערב פסח ולערב פסח שחל בשבת

- גתינת מעות "קמחא דפסחא".
- בקניית בשר יאמר: "בשר זה לחג".
- בדיקת ושריפת חמץ:
- לרשום היכן החביאו את הפתיתים קודם בדיקת חמץ.
- בדיקת חמץ ברכב, בפנס.
- שריפת הלולב והסבך ופתילות הנוכה בשריפת חמץ.
- ברכת האילנות. (וברכת הלבנה).
- מכירת חמץ.
- סגירת ארונות של כלי חמץ.
- תענית בכורות – סיום מסכת.
- ניקוי ספרים.
- ניקוי כיסי בגדים, והוצאת כל המוקצה.
- טבילת כלים חדשים, והגעלתן.

ליל הסדר מושלם

- לבוון שעון שבת עד שעה מאוחרת!
- לחתוך גייר.
- הרתחת ביצים – שאכילתן היא זכר לקרבן חגיגה.
- צליית הזרוע לקערת ליל הסדר.
- סידור הקערה עם פשט הכוונה.
- יכסה את המצות במפה יפה. (שו"ע סימן רע"א).
- קודם יציאתו לבית הכנסת יזכיר לנשים לומר "הלל"!
- יזכיר לנשים לא לברך שהחיינו בהדלקת הנרות, אלא יכוונו בקידוש.
- יכוון בברכת שהחיינו בקידוש על בגדים חדשים, על המצות והמרור, על סיפור יציאת מצרים, ועל יו"ט.
- יזכור ויזכיר לכולם חובת "הסבה". בשתיית ד' כוסות, ובאכילת כזיתות המצה. (תלית דף ליד הקערה "ורחץ" לא לברך עש"י)
- להכין פלטה חשמלית, ומיחם חשמלי.
- יזהר להיות שמח כל ימי החג, ויתרחק מהעצבות.
- שינה ביום, בפרט הקטנים.
- אמירת סדר קרבן פסח, ור"ש מאוסטרפלייא.

תזכורות לערב פסח שחל בשבת:

יום שישי:

- תענית בכורות – למרן אין מתענין, ולרמ"א מתענין ביום ה'. הכנת נר ליקנה"ז. ונר נשמה.

יום שבת

- ביעור חמץ הנשאר [יוציא מרשותו].
- ניקוי הפה והשיניים.
- שטיפת כלים לצורך פסח במוצ"ש.
- ביטול חמץ [יוסיף ולהוי הפקר" בפעם ג].
- אין להכין השולחן והמצות בשבת.

ליל יו"ט

- בערבית מוסיפים "ותודיענו".
- לפני שיעשה מלאכה יאמר: "ברוך המבדיל בין קודש לקודש". ולא יכין משבת ליו"ט בלל.
- יקנה"ז בקידוש.

[עצה טובה (בפרט למשפחה ברוכה עם ילדים קטנים): רצוי לבער החמץ ולשורפו ביום ו'. וללחם משנה של סעודות שבת, ניתן לטגן מצות בתבנית גדולה (כדי שהמצות תשארנה שלימות). ביום שבת לאכול סעודת שבת מוקדם, ובחצות היום להתפלל מנחה, ומיד סעודה שלישית].

- צחצוח שיניים, (קודם סו"ז ביעור חמץ) וזריקת המברשת הישנה.
- בעלי שיניים תותבות (צריכים הגעלה) בעלי כתרים או סתימות זמניים, ישטוף היטב פיו במים חמים.

הכנות לליל הסדר:

- בדיקת מוצרי מזון שנקנו לחג, שבשרותם מעולה.
- שינת הקטנים בערב פסח חובה!
- תספורת, וגזיזת ציפורניים (קודם הצות).
- טבילה במקווה לכבוד הרגל.
- יסיר תוויות, מדבקות, כפתורי רורכה מבגדים חדשים. עשיית קשר בעניבה. וקשירת ציציות בטלית קטן וגדול.
- אין לאכול משעה עשירית של היום.
- ביעור מעשרות ואמירת וידוי מעשרות בשנים ד' ו-ו' ז'.
- מעלת "מצות מצוה" לאחר הצות, חשוב להדר.
- הפרשת חלה מהמצות. (כשמפריש בביתו יקח חתיכה מהמאפיה להפרשה).
- בדיקת המצות (כפולות, שרופות, לבדוק שאפויות היטב).
- תשלום דמי המצות – "לכם", משלכם.
- פתיחת בקבוקים, אריזות מצות.
- יכין לו ולבני ביתו כסא מרופד להסבה.
- יכין משקל (מכני) לשקילת המצות והמרור.
- יכין ד' כזיתות של מצה. 2 כזיתות של מרור. ו-18 גרם של כרפס, לכל אחד ואחד. [כשהמסובים רבים ב"ה, נכון להכין בשקית את הכזיתות, שיהיו מוכנות לחלוקה מידית].
- הכנת החרוסת. (אשכנז – לפורר את החריץ).
- קריאת "סדר קרבן פסח", "סדר מסעות", ואיגרתו של "רבי שמשון". וסגולתו רבה כנודע.
- לנוהגים – הכנת כלי פגום לשפיכות (הגר"ז והבא"ה).
- הכנת קליות ואגוזים, פתקי זכויות לילדים, פרסים והפתעות.
- מקרר, ומכשירי מים שונים – להעביר לפיקוד שבת.
- כיסוי מותגי החשמל.
- הכנת נרות יו"ט, שבת (כמות שמן מספקת).
- הדלקת נר נשמה, להעביר מאש לאש.
- הכנת מים עם מלח (או חומץ) – לטיבול הכרפס.
- עריכת השולחן בצורה נאה, ולהניח בה כלים נאים כפי יכולתו.
- חיתוך מפות גיילון חד פעמי לשולחן.